

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА

Факультет міжнародної економіки і менеджменту
Кафедра міжнародної торгівлі і маркетингу

Галузь знань
Спеціальність
Спеціалізація (за наявності)

05 Соціальні та поведінкові науки
051 Економіка
Міжнародна економіка

ПОГОДЖЕНО

Керівниця проектної групи (гарант) освітньо-
професійної програми
«Міжнародна економіка»

Столярчук Я.М

_____ 20__ р.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

Циганкова Т.М

_____ 20__ р.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ

здобувачу вищої освіти

Татарчук Кароліні Русланівні

_____ очної (денної) _____ форми навчання

на підготовку кваліфікаційної бакалаврської роботи

на тему «Система регулювання зовнішньоторговельних відносин країни»

Тему затверджено наказом ректора Університету від "14" лютого 2023 р. №3-ст

Кваліфікаційна бакалаврська робота виконується на матеріалах

вторинних джерел наукової і статистичної інформації

План кваліфікаційної бакалаврської роботи

Розділ 1 | **Теоретичні засади регулювання зовнішньоторговельних відносин країн**

Розділ 2 | **Аналіз системи регулювання зовнішньоторговельних відносин України**

Об'єкт дослідження:	процеси регулювання зовнішньоторговельних відносин країни
Предмет дослідження:	особливості регулювання зовнішньоторговельних відносин в Україні
Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи:	на основі загально теоретичних засад регулювання міжнародних торговельних відносин країн та аналізу української системи регулювання зовнішньої торгівлі запропонувати напрями підвищення ефективності її

Конкретні завдання, які здобувач повинен виконати для досягнення поставленої мети:

У розділі 1

розглянути сутність та форми міжнародної торгівлі; охарактеризувати систему регулювання зовнішньоторговельних відносин країни; описати методи регулювання зовнішньої торгівлі країни на національному рівні

У розділі 2

охарактеризувати зовнішньоторговельну політику України; проаналізувати вплив зовнішньоторговельної політики на розвиток зовнішньої торгівлі України; запропонувати напрями підвищення ефективності зовнішньоторговельної політики України.

**Завдання підготував
науковий керівник**

Гордєєва Т.Ф.

« 16 » лютого 2023 р.

Завдання одержав здобувач

Татарчук К.Р.

« 16 » лютого 2023 р.

Реферат

Кваліфікаційна бакалаврська робота містить 53 сторінки, 2 таблиці, 6 рисунків, список використаних джерел з 37 найменувань, додатки.

СИСТЕМА РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНИХ ВІДНОСИН КРАЇНИ

Об'єктом дослідження виступають процеси регулювання зовнішньоторговельних відносин країни.

Предметом дослідження є особливості регулювання зовнішньоторговельних відносин в Україні.

Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи: на основі загально теоретичних засад регулювання міжнародних торговельних відносин країн та аналізу української системи регулювання зовнішньої торгівлі запропонувати напрями підвищення ефективності її.

Завданнями роботи є:

- розкриття сутності та форми міжнародної торгівлі;
- розкриття характеристики системи регулювання зовнішньоторговельних відносин країни;
- огляд методів регулювання зовнішньої торгівлі на національному рівні;
- характеристика зовнішньоторговельна політика України;
- аналіз впливу зовнішньоторговельної політики на розвиток зовнішньої торгівлі України;
- запропоновані напрями підвищення ефективності зовнішньоторговельної політики України

Практична значущість дослідження полягає в тому, що отримані результати можуть бути використані при прийнятті рішень в регулювання зовнішньоторговельних відносин країни.

Період виконання кваліфікаційної бакалаврської роботи – лютий - червень 2023р.

Рік виконання кваліфікаційної бакалаврської роботи: 2023 р.

Рік захисту роботи 2023р.

Ключові слова: зовнішньоторговельні відносини; експорт; мито; зона вільної торгівлі; Світова організація торгівлі; міжнародна торгівля; зовнішньоторговельна політика.

В і д г у к
на кваліфікаційну бакалаврську роботу
здобувача факультету Міжнародної економіки і менеджменту
освітньо-професійної програми «Міжнародна економіка»

Татарчук Кароліни Русланівни

На тему Система регулювання зовнішньоторговельних відносин країни

1. Актуальність теми: Дослідження, пов'язані з регулюванням зовнішньоторговельних відносин країни є завжди актуальними, тому що ця сфера є надзвичайно динамічною, залежить від багатьох факторів і визначається відносинами, що складаються між країнами.
2. Позитивні риси кваліфікаційної роботи: розкриті основні засади зовнішньоторговельної політики України, зокрема, членство України у глобальній і регіональних міжнародних організаціях, досліджено динаміку і структуру експортної діяльності України.
3. Наявність самостійних розробок автора автором самостійно була зібрана інформація щодо розвитку українського експорту, проведений відповідний аналіз, визначено зміни у експортній діяльності, зумовлені карантинними заходами через Ковід 19 та воєнний стан.
4. Цінність теоретичних висновків та практичних рекомендацій: висновки і рекомендації мають певну практичну цінність
5. Наявність недоліків: недостатньо уваги приділено регулюванню українського імпорту, не окреслені пріоритети експорту і імпорту за товарними групами і регіональними напрямками.
6. Загальна оцінка кваліфікаційної магістерської роботи та її допущення до захисту перед ЕК: робота відповідає вимогам, заслуговує позитивної оцінки і може бути допущена до захисту перед ЕК

Науковий керівник доцент кафедри міжнародної торгівлі і маркетингу,
доцент, канд.екон.наук

Гордєєва Т.Ф.

“ 6 ” червня 2023 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1.ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНИХ ВІДНОСИН КРАЇН	6
1.1. Сутність та форми міжнародної торгівлі.....	6
1.2. Система регулювання міжнародної торгівлі.....	12
1.3. Методи регулювання зовнішньої торгівлі на національному рівні.....	19
РОЗДІЛ 2.АНАЛІЗ СИСТЕМИ РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ	30
2.1. Зовнішньоторговельна політика України.....	30
2.2. Вплив зовнішньоторговельної політики на розвиток зовнішньої торгівлі України	35
2.3. Напрями підвищення ефективності зовнішньоторговельної політики України	43
ВИСНОВКИ.....	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	51
ДОДАТКИ.....	55

ВСТУП

Актуальність теми. В основі зовнішньої торгівлі будь-якої суверенної держави зазвичай лежить принцип взаємної вигоди. Однак цей принцип не обмежується простою рівновагою імпорту та експорту операцій. Скоріше він охоплює значно ширше питання реалізації конкретної стратегії зовнішньоекономічних відносин конкретної країни, які завжди взаємопов'язані з іншими економічними відносинами. Хоча зовнішньоекономічні відносини можуть розвиватися спонтанно через погано скоординовані дії, загалом краще, щоб такі відносини були свідомо встановлені та керувалися продуманою стратегією. Успішна інтеграція зовнішньоекономічної діяльності має вирішальне значення для загального економічного розвитку та ефективного функціонування країни.

Запровадження воєнного стану, безпрецедентний крок для України з моменту здобуття незалежності, у поєднанні з проблемами підтримки економічного зростання в умовах жорстокої війни зумовили необхідність дослідження нових методів регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Основна увага зосереджена на створенні адаптивних заходів, ефективних у сприянні міжнародним торговельним відносинам, збільшенні державних надходжень, підтримці ділових операцій і визначенні нових ринків для вітчизняних товарів і послуг.

Проблемам ведення та регулювання зовнішньоекономічної діяльності в умовах нестабільності приділено значну увагу у дослідженнях таких науковців, як С. О. Ішук, Ю. В. Полякової, Л. Й. Созанського, О. І. Амоші, Н. В. Осадчої, В. І. Ляшенко, А. М. Бундюк, О. Г. Мельник, Х. С. Передало, Ю. В. Горошко, Н. І. Горбаль, А. Р. Дунської, Ю. В. Макогон, Д. А. Міщенко, Л. О. Міщенко, І. О. Платонової, О. О. Гречишкіної, А. С. Ковалева та ін.

Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи - на основі загально теоретичних засад регулювання міжнародних торговельних відносин країн та аналізу української системи регулювання зовнішньої торгівлі запропонувати напрями підвищення ефективності її функціонування

Завданнями роботи є:

- розкрити сутність та форми міжнародної торгівлі;
- дослідити систему регулювання зовнішньоторговельних відносин країни;
- описати методи регулювання зовнішньої торгівлі країни на національному рівні;
- проаналізувати зовнішньоторговельну політику України;
- оцінити вплив зовнішньоторговельної політики України на розвиток зовнішньої торгівлі;
- запропонувати напрями підвищення ефективності зовнішньоторговельної політики України.

Об'єктом дослідження виступають процеси регулювання зовнішньоторговельних відносин країни

Предметом дослідження є особливості регулювання зовнішньоторговельних відносин в Україні.

В роботі використано загальнонаукові і спеціальні методи, зокрема: теоретичного узагальнення (для визначення сутності та форм міжнародної торгівлі), історико-логічний (для дослідження процесу приєднання України до Світової організації торгівлі, укладання угод про вільну торгівлю України з різними країнами світу) формалізації і графічний метод (для аналізу статистичної інформації щодо розвитку зовнішньої торгівлі України).

Методична значущість роботи полягає у використанні різноманітних методів дослідження, таких як аналіз статистичних даних, аналіз документів та інше, що дозволяє отримати об'єктивну інформацію про зовнішньоторговельну політику України. Практична значущість дослідження полягає в тому, що отримані результати можуть бути використані при прийнятті рішень в регулювання зовнішньоторговельних відносин країни.

Інформаційне забезпечення: чинні законодавчі та правові акти України, постанови Кабінету Міністрів України, періодичні видання, Internet видання, матеріали науково-практичних конференцій, наукові статті, монографії,

підручники, навчальні посібники, для аналізу статичних даних використовувались дані з сайту Мінфіну України.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Кількість сторінок в роботі 55, кількість рисунків 6, таблиць 2, кількість використаних джерел 37.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНИХ ВІДНОСИН КРАЇН

1.1. Сутність та форми міжнародної торгівлі

Обмін товарами та послугами між країнами є вирішальним компонентом у підвищенні рівня життя, створенні можливостей для працевлаштування та наданні різноманітної продукції для споживачів.

Ось декілька основних причин, чому міжнародна торгівля має таке значення:

1. Підвищення рівня життя: міжнародна торгівля дозволяє країнам ефективно використовувати свої ресурси, спеціалізуватися на виробництві та експортувати ті товари і послуги, в яких вони мають конкурентну перевагу. Це сприяє зростанню економіки, створенню нових робочих місць, підвищенню рівня доходів населення і покращенню загального рівня життя.

2. Забезпечення зайнятості: міжнародна торгівля створює нові можливості для підприємств розширювати свої ринки і залучати нових клієнтів за межами власної країни. Це в свою чергу призводить до збільшення виробництва, зростання попиту на працю і забезпечення зайнятості населення.

3. Різноманітність товарів: міжнародна торгівля дозволяє споживачам мати доступ до широкого асортименту товарів і послуг з різних країн світу. Це дає можливість споживачам вибирати серед більшого спектру якісних і доступних товарів, а також сприяє різноманітності в культурному, соціальному і економічному відношенні [33].

Міжнародну торгівлю можна простежити з часів найдавніших цивілізацій, але в наш час вона набула надзвичайного значення, оскільки більша частка валового внутрішнього продукту (ВВП) припадає на імпорт та експорт.

Міжнародна торгівля виникла раніше від інших видів міжнародних відносин, нині є найбільш розвиненою і поширеною формою економічних відносин між країнами. Країни беруть активну участь у міжнародному торговому процесі,

оскільки це несе у собі суттєві вигоди, дозволяючи забезпечити ефективне функціонування національної економіки, грамотний розподіл та використання наявних ресурсів, впровадження передових досягнень науки і техніки.

На процес міжнародної торгівлі найбільше впливає процес глобалізації, яка й у майбутньому визначатиме вектор розвитку міжнародних торгових процесів.

Початок світової торгівлі було покладено у XVI ст. з розвитком торгівлі біля Європи. Перші теоретичні викладки в галузі міжнародної торгівлі були зроблені меркантилістами Г. Скаруффі та У. Стаффордом, ними була розроблена програма, спрямована на розвиток та зміцнення держави, накопичення запасів золота, зниження вивезення сировини з країни, створення сприятливих умов для ввезення сировини з інших країн.

Г. Скаруффі та У. Стаффорд дійшли висновку, що у збереженні та нарощуванні запасів золота в державі і полягає кінцева мета зовнішньої торгівлі. У країні важливо накопичувати у достатній кількості грошові ресурси, щоб забезпечити стабільне функціонування держави: утримувати армію, флот, забезпечувати безпеку громадян тощо. Це можливо, реалізуючи відповідну державну політику, яка перебуває у категоричній забороні вивезення за кордон фінансових коштів та введенні державної монополії на валютну торгівлю. Крім того, має бути встановлений принцип, коли іноземці, які відвідали країну з торговельними цілями, повинні витратити виручені кошти на території цієї країни, купуючи товари місцевих виробників, що гарантувало б взаємовигідний товарний обмін.

Друга половина XVI ст. характеризувалася вичерпанням колишньої монетарної системи поглядів, що зумовило розвиток пізнього меркантилізму, головними теоретиками якого були англійський дослідник Т. Мен, француз А. Монкретьєні, італієць А. Серра та інших учених. Зростаючий товарообіг та грошова маса зумовили появу нової теорії збільшення багатства нації. Система активного торговельного балансу стала центральним пунктом поглядів меркантилістів. Вважалося, що чим більша різниця між вартістю ввезених та вивезених товарів, тим багатшою стає держава. Акцент робиться на експорт готової

продукції, а не сировини. Доцільно дозволити вивозити гроші із країни, якщо це забезпечить збільшення торгового прибутку. Посередницька торгівля полягає у тому, щоб купувати товари в одній країні та продавати дорожче в іншій.

Наступний етап у розвитку теорії міжнародної торгівлі пов'язаний із працями англійських економістів А. Сміта, Д. Рікардо, Дж. Ст. Мілля.

А. Сміт розкрив сутність обмінних процесів між народами, розробив теорію «абсолютних переваг», згідно з якою якщо одна з країн може виробляти товар швидше, дешевше і якісніше за інші, то вона має абсолютну перевагу перед іншими країнами у виробництві даного товару. Цю теорію продовжив розвивати Д. Рікардо, який припустив, що абсолютні переваги можуть мати порівняльний характер [13, с. 78]. Він заявляв, що країні доцільно виділяти ці свої абсолютні переваги та розвивати їх.

Детально дослідженням питань розвитку зовнішньої торгівлі займався Дж. Мілля, який розвинув ідеї Д. Рікардо і доповнив, що ефективність міжнародного обміну визначається не лише рівнем витрат, а й попитом та його еластичністю.

На початку ХХ ст. шведськими економістами Еге. Хекшером і Б. Оліном було сформульовано теорія, за якою країна експортує товари, виробництва яких використовуються надлишкові чинники виробництва, і імпортує товари, виробництва яких у країні є дефіцит чинників виробництва. Тобто в цій теорії розглядається міжнародна мобільність факторів виробництва.

В умовах швидкої зміни технологічних інновацій стала популярною теорія технологічного розриву М. Познера, яка пояснювала прагнення окремих компаній і країн до швидкого впровадження нових технічних розробок у виробництво. Нові технології забезпечують виробництво товарів із меншими витратами. Поява нових технологій утворює «технологічний розрив» між країнами, які мають та не мають ці технології. Останні починають прагнути копіювання нового, і розрив згодом скорочується. Але поки розрив не подолано, нові товари, які виробляються за новітніми технологіями, експортуватимуться, забезпечуючи країнам власникам переваги. Ще однією неотехнологічної теорією, розробленою в 1966 р. Р. Верноном, стала теорія «життєвого циклу продукту». Відповідно до цієї теорії,

будь-який новий продукт проходить кілька стадій: використання, зростання, зрілість і старіння. Країни впроваджують у виробництво та спеціалізуються на експорті того самого товару на різних стадіях його життєвого циклу. Спочатку продукт виробляють у розвинених країнах – його творцях. Потім технології виробництва продукту плавно переміщуються у менш розвинені країни з дешевшими чинниками виробництва. Там збільшують випуск цієї продукції, тим самим забезпечуючи потребу всього світового ринку. Ця теорія давала пояснення багатьом явищам, що склалися у світовій торгівлі другої половини ХХ ст., але були винятки, що не відповідали їй [34, с.176].

Міжнародна торгівля протягом багато часу формувалася як складна, багаторівнева система відносин. Сучасна міжнародна торгівля має значні відмінності від торгівлі попередніх століть. Для неї характерні нові, що склалися наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. тенденції.

Переважні на сьогоднішній день теорії вільної торгівлі, що ґрунтуються на елементах неокласичної економічної теорії, все частіше критикуються, причому досить обґрунтовано, оскільки збільшення вартості ставлять найчастіше вище екологічних, соціальних, культурних і суспільних благ.

Міжнародна торгівля – це форма обміну між товаровиробниками різних країн на основі міжнародного поділу праці, що виражає їх економічну взаємозалежність. У літературі досить часто зустрічається такого плану визначення міжнародної торгівлі, як: «Міжнародна торгівля - це процес купівлі-продажу між покупцями, продавцями та посередниками в різних країнах» [16].

Міжнародна торгівля – це система відносин між країнами, великими корпораціями та підприємцями, організаціями та об'єднаннями національних економік, що виявляється в організаційно-технічній, соціальній та ринковій формах.

Організаційно-технічна складова вивчає товарообіг між суб'єктами міжнародної торгівлі. Увага зосереджена на правовому супроводі, дотриманні прав усіх сторін правочину. Також досліджуються процеси перетину готової продукції державних кордонів, проведення розрахунків між постачальниками і покупцями та

інше. Соціально-економічна складова спрямована на вивчення суспільно-економічних відносин, які складаються між учасниками міжнародної торгівлі. Відносини мають загальносвітовий характер. Вони допомагають інтегрувати національні господарські системи у єдиний світовий простір. Міжнародна торгівля тісно пов'язана з міжнародним поділом праці, який закріплює за кожною країною найбільш економічно доцільний вид господарської діяльності. Вважається, що виробництво буде рентабельним для національної економіки, якщо його вартість буде нижчою від вартості на світовому ринку. Інакше імпорт необхідної продукції або послуг буде більш вигідним. Такий тип відносин є універсальним та незалежним від геополітичного впливу.

Міжнародна торгівля оцінюється низкою макроекономічних показників:

1. Торговим балансом.
2. Експортною, імпортною, зовнішньоторговельною квотою.
3. Коефіцієнтом еластичності.
4. Рівнем спеціалізації та індустріалізації.
5. Вартісними та фізичними показниками товарообігу [16].

Кожна країна, що бере участь у міжнародній торгівлі, прагне підтримувати баланс між імпортом та експортом. Світовий товарообіг так само визначається як сукупність експортних та імпорتنих операцій. Їх обсяг вимірюють у вартісних показниках із використанням резервної валюти, як правило, долара США, об'єм розраховується кількісно.

Форми міжнародної торгівлі можуть виділятися за різними класифікаційними критеріями, такими як:

1. За специфікою предмета торгівлі: розподіляють на товарну торгівлю, послугову торгівлю, торгівлю правами інтелектуальної власності, фінансову торгівлю, торгівлю послугами та капіталом.

2. За масштабами торгівлі: можуть бути роздрібною торгівлею, оптово-роздрібною торгівлею та оптовою торгівлею. Роздрібна торгівля передбачає продаж товарів безпосередньо кінцевому споживачеві. Оптово-роздрібна торгівля включає оптовий продаж товарам великим покупцям, які потім реалізують їх

кінцевим споживачам. Оптова торгівля відбувається між виробниками та іншими оптовими посередниками.

3. За місцем проведення торгівлі: можуть бути зовнішньою та внутрішньою. Зовнішня торгівля відбувається між різними країнами або регіонами. Внутрішня торгівля здійснюється в межах однієї країни.

4. За характером зовнішньої торгівлі: виділяють експорт, імпорт, реекспорт та транзит. Експорт передбачає продаж товарів з однієї країни в іншу. Імпорт означає придбання товарів з інших країн. Реекспорт відбувається, коли товари, що були імпортовані, подальше експортуються в інші країни. Транзитна торгівля включає пропуск товарів через територію однієї країни до іншої без їхнього затримання або споживання в першій країні.

Ці класифікаційні критерії допомагають у розумінні різних аспектів і форм, що існують у міжнародній торгівлі.

На рис. 1.1. представлено форми міжнародної торгівлі.

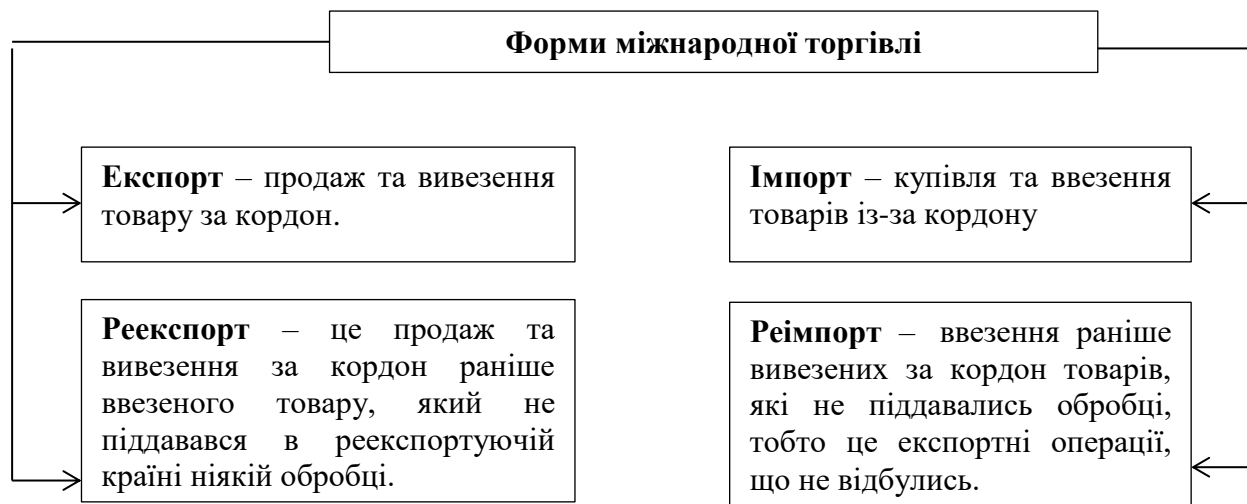

Рисунок 1.1. – Форми міжнародної торгівлі за характером торгівлі [34, с.78]

Форми міжнародної торгівлі представлені імпортом та експортом. Імпорт включає ввезення товарів з-за кордону для подальшої їх реалізації на внутрішньому ринку. Існує реімпорт, коли країна-імпортер ввозить на свою територію блага, які раніше були вивезені в конкретну країну. Імпорт може бути пов'язаний із ввезенням сировини та природних ресурсів для їх обробки та подальшого вивезення. Тимчасовий імпорт передбачає ввезення благ певний проміжок часу (виставки,

аукціони, ярмарки). Товари та послуги, що ввозяться в рамках транснаціональної корпорації, так само відносяться до імпорту.

Експорт включає вивезення благ, створених національною економікою. Країна може вивозити видобуті корисні копалини та ресурси для їхньої переробки в інших країнах та подальшого зворотного ввезення. Раніше імпортовані товари можуть бути вивезені повторно. Ця процедура називається реекспортом. Експорт може бути тимчасовим, пов'язаним із проведенням виставок, аукціонів. Експорт відбувається у рамках роботи транснаціональних компаній.

Отже, міжнародна торгівля складається із експорту та імпорту товарів, які у співвідношенні між собою складають торгівельний баланс.

Ступінь залучення національної економіки до міжнародної торгівлі визначається розміром імпоротної та експортної квоти. Її розрахунок провадиться за допомогою показника річного ВВП. Значення експортної квоти демонструє обсяг продажу, здійснених національною економікою, а імпортна квота показує кількість купленої продукції.

1.2. Система регулювання міжнародної торгівлі

У сучасній системі регулювання міжнародної торгівлі виділяють кілька рівнів (а саме корпоративний, національний, міждержавний, наднаціональний і глобальний), кожен зі своїми унікальними механізмами та інструментами впливу на темп, пропорції та структури міжнародної торгівлі [32].

Сучасна система міжнародних торговельно-економічних відносин відзначається декількома ключовими тенденціями розвитку. Перша з них - зростання правової забезпеченості, яка створює передбачуваність, прозорість та стабільність у міжнародному торговельно-економічному кліматі. Це дозволяє країнам розраховувати на сталість правових умов та ризиків у сфері торгівлі.

Друга тенденція – уніфікація правових, адміністративних та організаційно-технічних інструментів регулювання міжнародної торгівлі. Це досягається шляхом

укладення багатосторонніх угод та домовленостей, які створюють єдиний правовий та адміністративний простір. Це сприяє створенню спільної практики та техніки регулювання, спрощує процеси торгівлі та сприяє зниженню перешкод.

Третя тенденція – підвищення рівня складності як національних, так і світової системи регулювання міжнародної торгівлі. Це вимагає гармонійного використання всіх інструментів впливу на міжнародні торговельно-економічні відносини.

Четверта тенденція – формування пріоритету економічних засобів регулювання міжнародної торгівлі порівняно з прямим адміністративним впливом. Це означає збільшення використання грошово-кредитних, фінансових, митних інструментів для впливу на обсяги, динаміку та структури експорту та імпорту.

П'ята тенденція – зростання технічної та інформаційної оснащеності систем регулювання міжнародної торгівлі. Це включає збір, обробку, аналіз та поширення великих обсягів статистичної, кон'юнктурної та нормативно-правової інформації за допомогою сучасних інформаційних технологій [32].

Всі ці тенденції сприяють покращенню ефективності та прозорості міжнародної торгівлі, спрощують процеси торговельно-економічного обміну між країнами та сприяють розвитку бізнесу та зростанню світової економіки.

На рис. 1.2. представлено систему регулювання міжнародної торгівлі.

На корпоративному рівні, зокрема в транснаціональних корпораціях, існує практика регулювання міжнародної торгівлі, яка отримала назву обмежувальної ділової або торговельної практики. Це поняття відоме в світовій економіці вже не одне десятиріччя. З появою монополій зародилися міжнародні картельні угоди, спрямовані на розподіл ринків, встановлення цін та контроль за обсягами експорту та імпорту. Проте, останнім часом, завдяки розвитку великих національних і транснаціональних корпорацій, спостерігаються значні зміни у формах та методах обмежувальної ділової практики, що підсилює її негативний вплив на розвиток міжнародних торговельно-економічних зв'язків.

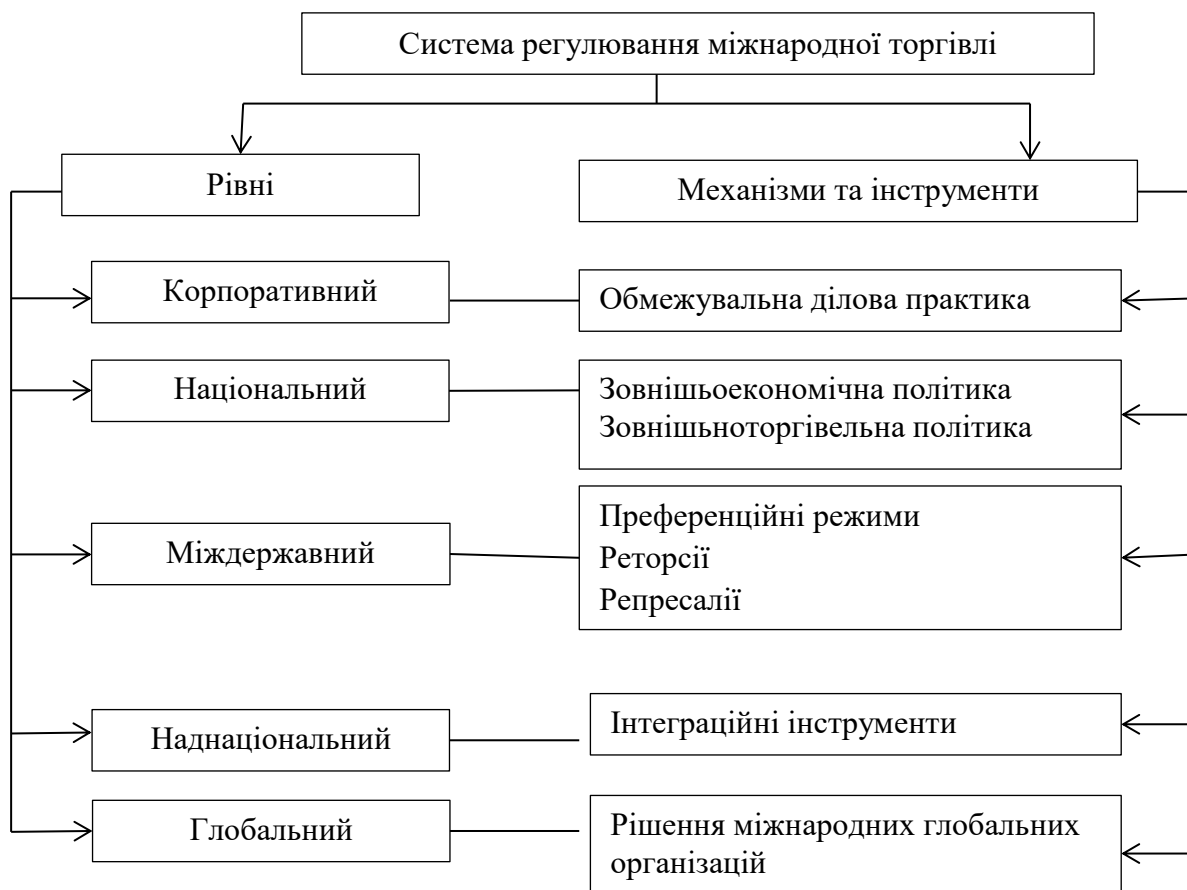

Рисунок 1.2. – Система регулювання міжнародної торгівлі [34, с.45]

Обмежувальна ділова практика - це сукупність заходів і дій, які використовуються підприємствами або їх об'єднаннями на ринку з метою досягнення і збереження провідної позиції. Це досягається шляхом обмеження або послаблення конкуренції. Обмежувальна ділова практика може включати різні методи, такі як формування картелів, установлення недостатньо конкурентних цін, контроль за обсягами експорту та імпорту, зловживання домінуючим положенням на ринку, недобросовісну конкуренцію та інші стратегії, спрямовані на зниження конкуренції та отримання переваги. Ці дії створюють перешкоди для розвитку вільної торгівлі та належного функціонування міжнародного ринку [20].

Індивідуальна обмежувальна бізнес-практика – це стратегії, що застосовуються окремими компаніями з метою збереження домінуючої позиції в каналах збуту, забезпечення пріоритетного доступу до сировини, а також встановлення та підтримки монопольних цін. Ці практики охоплюють широкий спектр тактик, починаючи від промислового шпигунства та поширення чуток до

участі в демпінгу (цінова дискримінація) і часткової або повної відмови від ведення бізнесу на звичайних комерційних умовах.

Укладення дискримінаційних контрактів, які підривають інтереси чесної конкуренції, називають індивідуальними антиконкурентними діями. Цей тип практики зазвичай спостерігається в угодах про продаж, комісії, агентських, ліцензійних і передавання ноу-хау. У контексті експортних контрактів антиконкурентна практика передбачає включення в контракт обмежувальних положень, які юридично та економічно зобов'язують контрагента в майбутній діяльності. Такі умови, як правило, накладають обмеження на право контрагента визначати ціни, вибирати ділових партнерів, визначати територію діяльності, провадити конкретні види господарської діяльності, використовувати певні форми розрахунків тощо.

Групова обмежувальна ділова практика стосується домовленостей чи угод, укладених між кількома конкурентами щодо ціноутворення, політики розподілу на ринку та інших факторів у каналах розподілу. Це також може включати спільні дії, які здійснюються кожною окремою фірмою або як частина асоціацій, створених для цієї мети.

Коли обмежувальна ділова практика використовується для створення монополістичних об'єднань, таких як картелі, синдикати, концерни та подібні організації, з наміром вплинути на конкурентне середовище на ринку, вона класифікується як організаційна практика.

З іншого боку, оперативна або оперативно-економічна обмежувальна бізнес-практика охоплює широкий спектр дій, які здійснюються як групами, так і окремими фірмами. Ці дії спрямовані на досягнення виняткової позиції на ринку.

До найпоширеніших методів та інструментів обмежувальної Ділової практики належать:

- «угоди та домовленості, що встановлюють рівень цін;
- участь у міжнародних торгах (тендерах) за тайною домовленістю;
- угоди щодо розподілу ринків або споживачів;
- виділення квот на продаж і виробництво;

- колективні дії на підтримку домовленості (наприклад, відмова вести справи, недопуск партнера до укладання угоди тощо);
- використання цін нижче за собівартість для усунення конкурентів;
- встановлення дискримінаційних цін або умов стосовно поставок і закупок;
- злиття, поглинання або інші форми досягнення контролю;
- повна або часткова відмова вести справи на звичайних комерційних умовах;
- встановлення обмежень стосовно місця, часу, кількості та форми можливого перепродажу або експорту товарів, що поставляються;
- зумовленість поставок конкретних товарів (послуг) обсягами закупівель інших товарів (послуг) у постачальника або його партнера;
- диктат щодо прийняття управлінських рішень у сфері інвестування, розширення виробництва, виходу на нові зарубіжні ринки, продажу ліцензій тощо» [14, с.72].

Міжнародний рівень регулювання міжнародної торгівлі передбачає торгово-економічні відносини між країнами, які не входять до жодного інтеграційного угруповання. Ці відносини можуть бути встановлені на основі лібералізації торгівлі або протекціоністських цілей.

Коли торговельні відносини лібералізуються, встановлюється преференційний режим, коли країни надають торгіві преференції своїм партнерам на двосторонній основі або в односторонньому порядку. Цей преференційний режим може мати різні форми, такі як надання знижок або повне звільнення від митних зборів на імпортні товари, надання пільгових позик і страхування зовнішньоторговельних операцій, впровадження спеціальних валютних режимів, а також надання фінансової та технічної допомоги.

З іншого боку, протекціонізм на міжнародному рівні проявляється через дискримінаційні режими торгівлі, які реалізуються за допомогою заходів у

відповідь. Ці заходи спрямовані на захист вітчизняної промисловості шляхом накладення обмежень або штрафних санкцій на імпорт із певних країн.

Підсумовуючи, міжнародний рівень регулювання торгівлі передбачає встановлення преференційних торговельних режимів між країнами, де спеціальні пільги та поступки надаються конкретним торговим партнерам. У той же час протекціоністські заходи можуть бути реалізовані через дискримінаційні торговельні режими, спрямовані на захист національної промисловості від іноземної конкуренції.

Дискримінаційний режим торгівлі означає систему, в якій торговельна діяльність фізичних та юридичних осіб з однієї країни піддається менш сприятливим умовам на території іншої країни порівняно з умовами, які надаються фізичним та юридичним особам з інших країн. Дискримінаційні заходи можуть бути застосовані до різних інструментів і положень, що регулюють торговельні та економічні відносини, і вони можуть бути реалізовані через репліки та репресії [20].

Реторти, що походять від латинського слова «retorsio», що означає зворотну дію, — це обмежувальні заходи, вжиті однією державою у відповідь на подібні дії іншої держави, які завдали економічної чи моральної шкоди першій державі. На відміну від репресій репліки є відповіддю на законні дії іншої держави.

Репресалії, що походять від латинського слова «repressalial», що означає стримувати або припиняти, — це примусові заходи, які вживає одна держава у відповідь на незаконні дії іншої держави. Поєднання відповідей і репресій у двосторонніх відносинах може призвести до ситуації, яку зазвичай називають «торговельною війною» між країнами.

На наднаціональному рівні країни-учасниці інтеграційних угод здійснюють колективні заходи регулювання міжнародної торгівлі. Ці інтеграційні угоди набувають все більшого значення в глобальній економічній системі в останні десятиліття. За даними Світової організації торгівлі, на початок 1995 р. було зареєстровано понад 40 регіональних інтеграційних угод [4].

Спільні заходи інтеграційних об'єднань мають подвійний характер: з одного боку, вони сприяють лібералізації торгівлі між країнами-учасницями, а з іншого боку, створюють протекціоністські бар'єри для доступу товарів та послуг інших країн на ринки країн-учасниць об'єднання. Інструменти наднаціонального регулювання в економічному сенсі ідентичні заходам національних зовнішньоторговельних політик, але їх відмінність полягає в колективному, узгодженому характері та спільних діях, спрямованих на досягнення спільних економічних, соціальних та політичних інтересів країн-учасниць.

На глобальному рівні регулювання міжнародної торгівлі існує широкий спектр принципів, правил, міжнародних договорів та угод, які розробляються міжнародними організаціями, чия діяльність спрямована на підтримку розвитку та регулювання міжнародних торговельно-економічних відносин.

Світова організація торгівлі (СОТ) займає центральне місце серед інших організацій, що регулюють міжнародну торгівлю. Заява міністрів торгівлі країн-учасниць визнає, що глобалізація світової економіки призводить до зростання взаємодії між економічними політиками країн, включаючи структурні, макроекономічні, торговельні, фінансові та аспекти розвитку. Уряди країн несуть головну відповідальність за досягнення взаємної узгодженості цих політик на національному рівні, але узгодженість на міжнародному рівні відіграє важливу роль у підвищенні ефективності цих політичних напрямків. Угода, досягнута в рамках Уругвайського раунду переговорів, свідчить про те, що всі уряди-учасники розуміють важливий внесок політик ліберальної торгівлі у стабільний розвиток економіки своїх країн та світової економіки загалом [1]

Усі рівні регулювання міжнародної торгівлі, включаючи корпоративний, національний, транснаціональний, наднаціональний та глобальний, взаємопов'язані та взаємозалежні. Проте пріоритетом впливу на міжнародну торгівлю є національний рівень. Це зумовлено, насамперед, значною роллю держави як ключового адміністративного суб'єкта у світі та її суверенітетом, який надає їй право самостійно визначати зовнішню та внутрішню політику. Як головний адміністративний суб'єкт, держава має повноваження формувати свою

зовнішньоторговельну політику, яка безпосередньо впливає на торгові потоки, що походять із країни. Крім того, держава може брати активну участь, як прямо, так і опосередковано, у зовнішньоекономічній діяльності, яку здійснюють інші суб'єкти. Це дає державі більші важелі для реалізації принципів і положень, що регулюють міжнародні економічні відносини. Хоча фізичні, юридичні особи та міжнародні організації також є значними суб'єктами міжнародних економічних відносин, унікальна позиція держави надає їй вищий ступінь впливу та повноважень приймати рішення в міжнародній торгівлі. Важливо визнати взаємопов'язаність цих рівнів і взаємозалежний характер їхніх ролей у формуванні глобальної торгівлі.

1.3. Методи регулювання зовнішньої торгівлі на національному рівні

Національний рівень регулювання міжнародної торгівлі виникає внаслідок існування окремих держав, кожна з яких має свої національні інтереси, що охоплюють політичні, економічні, соціальні, культурні та інші аспекти. Держави формують свою зовнішню політику та приймають рішення з метою захисту та просування своїх інтересів на міжнародній арені.

Регулювання міжнародної торгівлі переважно здійснюється на національному рівні. Це може бути одностороннє, коли держава самостійно встановлює правила та обмеження щодо зовнішньої торгівлі. Також існують двосторонні угоди між двома державами та багатосторонні угоди, в яких беруть участь кілька держав. У цьому процесі держави використовують різні інструменти регулювання, такі як тарифи (митні ставки) та нетарифні обмеження [13].

Тарифні обмеження пов'язані зі ставками мита на імпортовані товари. Держави можуть встановлювати митні бар'єри для захисту власного внутрішнього ринку від конкуренції з-за кордону. Нетарифні обмеження включають різні інші заходи, такі як квоти на імпорт, технічні стандарти, санітарні та фітосанітарні норми, антидемпінгові заходи тощо.

Держави можуть приймати різні політики в міжнародній торгівлі. Політика вільної торгівлі передбачає відкриття внутрішнього ринку для імпорту та підтримку вільного обігу товарів. Протекціоністська політика, натомість, спрямована на захист внутрішнього ринку шляхом обмеження імпорту та застосування заходів, що підтримують внутрішній виробників. Існує також помірна торгова політика, яка поєднує елементи вільної торгівлі і протекціонізму, залежно від конкретних потреб та інтересів держави.

В цілому, національний рівень регулювання міжнародної торгівлі відображає важливість держави як основного суб'єкта на міжнародній арені, який має суверенітет і право самостійно визначати свою зовнішню та внутрішню політику з метою захисту національних інтересів.

Національні уряди використовують різні методи регулювання зовнішньої торгівлі, щоб захистити свої національні інтереси та підтримати внутрішню економіку. Основні методи регулювання зовнішньої торгівлі на національному рівні наступні:

1. Ввізні мита. Це плата, яку імпортер повинен сплатити за товари, які він ввозить в країну. Мито може бути фіксованим або відсотковим від вартості товару. Ввізні мита можуть бути застосовані з метою захисту внутрішнього виробника від конкуренції іноземних товарів або збільшення державних надходжень.

2. Експортні мита. Це плата, яку експортер повинен сплатити за вивезені товари з країни. Експортні мита можуть бути застосовані з метою збільшення державних надходжень або для забезпечення внутрішньої забезпеченості продуктами.

3. Квоти на імпорт. Це обмеження на кількість товарів, які можуть бути імпортовані в країну. Квоти можуть бути застосовані з метою захисту внутрішнього виробника від конкуренції іноземних товарів або для забезпечення внутрішньої забезпеченості продуктами.

4. Субсидії на експорт. Це допомога, яку уряд надає експортерам для підтримки їх конкурентоспроможності на світовому ринку. Субсидії можуть бути надані у вигляді фінансової допомоги, податкових пільг або інших форм.

5. Стандарти та норми. Уряди можуть встановлювати стандарти та норми для виробництва. Ось деякі загальні приклади:

– стандарти якості: уряди можуть встановлювати обов'язкові стандарти якості для виробництва товарів і послуг. Це може включати встановлення мінімальних стандартів безпеки, надійності, екологічної сумісності тощо. Встановлення таких стандартів дозволяє захищати споживачів, забезпечувати внутрішню безпеку та конкурентоспроможність національного виробництва;

– тарифи та мита: уряди можуть встановлювати митні тарифи на імпортовані товари з метою захисту внутрішнього виробництва від конкуренції з-за кордону. Висока митна ставка може зробити імпортовані товари менш конкурентоспроможними за ціною порівняно з внутрішніми аналогами. Застосування тарифів може також бути використано для регулювання торгівлі в рамках деяких секторів, наприклад, з метою захисту окремих стратегічних галузей економіки;

– заборона або обмеження експорту/імпорту: Уряди можуть забороняти або обмежувати експорт або імпорт певних товарів або послуг з метою захисту національних інтересів або здійснення політики оборони. Наприклад, обмеження експорту стратегічних товарів може бути застосоване для забезпечення національної безпеки або підтримки внутрішнього виробництва;

– субсидії та державна підтримка: уряди можуть надавати субсидії та іншу державну підтримку своїм виробникам з метою підвищення їх конкурентоспроможності на зовнішніх ринках. Це може включати фінансову допомогу, податкові пільги, пільгові кредити та інші заходи, які сприяють зниженню витрат виробництва або підвищенню якості продукції [33].

Національний рівень регулювання міжнародної торгівлі виникає через існування національних господарств, країн, в яких уряди спрямовують свою діяльність на досягнення національних інтересів у політичній, ідеологічній, економічній, військовій, соціальній, релігійній та інших сферах. Система інтересів визначає сутність та конкретний зміст внутрішньої і зовнішньої політики уряду.

Зовнішня політика країни охоплює загальний курс держави у відносинах з міжнародним співтовариством. Це включає принципи та пріоритетні методи, які визначають діяльність органів державної влади та управління у сфері взаємовідносин з іншими державами та народами, відповідно до національних інтересів та конкретно-історичних цілей. Важливою складовою зовнішньої політики країни є зовнішньоекономічна політика, яка регулює відносини з іншими країнами у сфері торгівлі та економіки [12].

Це означає, що національний рівень регулювання міжнародної торгівлі тісно пов'язаний з політичними та економічними інтересами країни. Держава встановлює правила та обмеження для зовнішньої торгівлі, залежно від своїх національних потреб і стратегій. Це включає вирішення питань щодо відкритості ринків для імпорту та експорту, застосування митних ставок, встановлення квот та інших регулятивних заходів. Національний рівень регулювання міжнародної торгівлі є важливим інструментом для забезпечення економічного розвитку та захисту національних інтересів країни.

Органічною складовою зовнішньоекономічної політики є політика зовнішньоторговельна:

1) експорт та імпорт: це передбачає розгляд товарної та регіональної структур, обсягів, співвідношень та динаміки торгівлі. Він зосереджений на сприянні експорту товарів вітчизняного виробництва та управлінні імпортом для забезпечення балансу між внутрішнім виробництвом і зовнішньою торгівлею.

2) митні збори та митні податки: цей компонент охоплює елементи митного тарифу, такі як система класифікації товарів, структура тарифу, методи визначення країни походження товарів, а також типи та рівні ставок мита. Він також включає склад і рівень митних податків, що стягуються з імпортованих товарів.

3) кількісні обмеження: вони стосуються обмежень кількості або обсягу певних товарів, які можна імпортувати чи експортувати. Вони можуть мати форму квот, лімітів або інших заходів, спрямованих на регулювання торгових потоків.

4) методи нетарифного регулювання: цей компонент передбачає різноманітні заходи, крім митних зборів, включаючи технічні бар'єри в торгівлі,

адміністративні формальності, валютне та кредитне регулювання та інші нетарифні бар'єри. Ці заходи можуть вплинути на полегшення та умови міжнародної торгівлі.

5) підтримка національного експорту: цей компонент спрямований на надання допомоги та стимулів для сприяння експорту вітчизняних товарів і послуг. Він включає фінансово-кредитну підтримку, податкові пільги, валютно-кредитні процедури, організаційно-технічну допомогу для підвищення конкурентоспроможності національного експорту на міжнародних ринках.

б) комбінація та впровадження цих компонентів формує зовнішньоторговельну політику країни, впливаючи на її торговельні відносини, доступ до ринку та загальний економічний розвиток [3].

Говорячи про зазначені складові, прийнято згадувати державну політику щодо експорту, імпорту, кількісних обмежень, підтримки національних виробників та експортерів. Для регулювання міжнародної торгівлі в рамках реалізації зовнішньоекономічної та торговельної політики на національному рівні використовується широкий спектр регуляторних заходів. Залежно від їх економічної природи, цілей і впливу на структуру, обсяг і зростання зовнішньої торгівлі ці заходи можна розділити на дві основні групи: протекціоністські та ліберальні, або вільна торгівля. У результаті в сфері міжнародних торгово-економічних відносин виникли два типи зовнішньоторговельної політики: протекціоністська і ліберальна.

«Першими теоретиками і практиками протекціонізму були меркантилісти (від італ. mercante – торговець, купець) У. Стаффорд (Англія), Г. Скаруффі (Італія), Т. Мен (Англія), А. Серра (Англія), А. Монкретьєн (Франція), котрі обґрунтовували необхідність активного втручання держави в зовнішню торгівлю та господарське життя з метою захисту вітчизняної промисловості, купців і торговців від іноземної конкуренції та вимагали цього від своїх урядів. Система протекціонізму, яка вимагала високих ставок мита, адміністративного обмеження імпорту та фінансової підтримки молодих галузей національної економіки, була характерна для розвинених країн в XVI – XVIII сторіччях. За політики протекціонізму

сформувалась промисловість Англії, усталені позиції на світовому ринку посіла індустрія Німеччини, США, Франції та деяких інших країн» [20, с.127].

Згідно з класичним визначенням, протекціонізм – це державна політика, спрямована на сприяння розвитку внутрішньої економіки та захист її від конкуренції з боку інших країн з одночасним розширенням зовнішніх ринків. Протягом історії політика протекціонізму широко застосовувалася на ранніх стадіях накопичення капіталу, оскільки вона прискорювала зростання промисловості та агрегацію капіталу [20, с.55]. Протекціоністська політика, як один із видів державної економічної політики, була і залишається присутньою в усіх розвинутих країнах світу. До того часу, коли Великобританія (до середини ХІХ ст.) та США (до початку ХХ ст.) стали світовими економічними лідерами, вони підтримували політику протекціонізму. Вони перейшли до політики вільної торгівлі лише після отримання значних конкурентних переваг на міжнародних ринках. Розвинуті країни і сьогодні широко застосовують різноманітні заходи протекціоністської політики, такі як митні тарифи, квоти, антидемпінгові санкції та інші.

Протекціонізм включає в себе не лише традиційні заходи, а також класичні інструменти економічного регулювання, такі як політика валютних курсів та облікових ставок. Однак, конкуренція, що є основою ринкової економіки, завжди існуватиме, лише її характер може змінюватись, переходячи з міждержавного рівня на рівень міжкорпоративної конкуренції.

Сучасний протекціонізм слід розглядати як стратегію державної економіки, що ґрунтується на комплексі взаємопов'язаних, обґрунтованих і реалістичних заходів, викладених на нових принципах. За думкою авторів, стратегію економічного протекціонізму доцільно сприймати як набір заходів, спрямованих на забезпечення рівних умов конкуренції на внутрішньому ринку з допомогою державних інструментів.

Відповідно до цього принципу стратегія економічного протекціонізму спрямована на такі заходи:

- «не створювати для виробників «тепличні» умови, але забезпечувати нормальні можливості для господарської діяльності та рівноправної конкуренції;
- забезпечити термінове відновлення місткості внутрішнього ринку;
- припинити практику невиконання державою зобов'язань перед власним населенням та підприємствами;
- забезпечити реалізацію факторних переваг країни;
- враховувати у практичній діяльності соціально-економічні та політичні особливості країни» [13, с.203].

Комплекс заходів економічного протекціонізму включає різноманітні напрями, що спрямовані на захист і підтримку вітчизняної економіки. Основні компоненти такого комплексу включають:

- інституційно-правовий протекціонізм: забезпечення захисту власності і прав власників, стимулювання інвестицій та спрощення процедур для започаткування бізнесу, розвиток ринкових інститутів.
- монетарний протекціонізм: забезпечення стабільності грошового обігу та системи розрахунків, стимулювання капіталотворення, забезпечення достатнього обсягу платіжних засобів та кредитних ресурсів для господарської діяльності.
- фіскальний протекціонізм: використання податкових стимулів для підтримки пріоритетних секторів економіки, бюджетне стимулювання економічної активності.
- ціновий протекціонізм: регулювання цін шляхом зниження тарифів на продукцію природних монополій та встановлення обмежень на рентабельність основних товарів з врахуванням витрат.
- соціальний протекціонізм: захист та підвищення доходів та стандартів споживання населення.
- зовнішньоекономічний протекціонізм: захист внутрішнього ринку від нерівноправної конкуренції з боку імпортованих товарів за допомогою застосування

митних тарифів, квот, антидемпінгових процедур, технічного регулювання тощо [31].

В економіко-історичному контексті цікаво порівняти перехід від централізованої командної соціалістичної економіки до ринкової системи, який відбувався у Західній Європі. У цей період, концепція меркантилізму була популярна і передбачала сильний вплив держави у сфері зовнішньої торгівлі та протекціонізм з метою досягнення активного торгового балансу. Проте, коли процес первісного нагромадження був в основному завершений і виникли проблеми створення сприятливого середовища для розвитку капіталістичних відносин, концепція вільної торгівлі замінила обмеженість меркантилізму та протекціонізму.

Вільна торгівля ґрунтується на ідеї, що кожна країна, незалежно від її рівня розвитку, структури виробництва та ефективності, може отримати вигоду від спеціалізації на виробництві та продажу товарів, які вона може виробляти з меншими витратами, також відома як порівняльна перевага. Ці різниці в продуктивності праці між країнами у виробництві окремих товарів вважалися малорухомими та природно складеними. Тому логічним було вважати, що найкраща політика держави в сфері зовнішньої торгівлі - це політика невтручання. Це трактування переваг вільної торгівлі стало основою для аргументації необхідності швидкої лібералізації зовнішньої торгівлі під час переходу від централізованої планової до ринкової системи.

Протекціонізм поділяється за об'єктом захисту на три типи: селективний (захисний), наступаючий (агресивний) та тотальний (суцільний).

Селективний протекціонізм спрямований на захист окремих галузей національної економіки, які потребують підтримки. Зазвичай до таких галузей належать сільське господарство, сфера послуг, а також нові галузі економіки.

Наступаючий протекціонізм передбачає захист не менш розвинутих та уразливих галузей, а навпаки, заходи спрямовані на захист тих галузей, які мають потенціал для експансії на світові ринки. Це означає, що з допомогою протекціоністських заходів ці галузі можуть захопити або розширити свою частку

на міжнародних ринках. Комбінація селективного та наступаючого протекціонізму називається тотальним (суцільним), коли захищаються практично всі галузі національної економіки.

Політика захисту внутрішнього ринку від зарубіжної конкуренції може базуватись на використанні нетарифних заходів. Це можуть бути ліцензування та квотування, «добровільні» обмеження експорту, встановлення мінімальних імпорتنих цін, високі імпортні податки, вимога внесення імпорتنих депозитів, адміністративні процедури та технічні бар'єри. Цей тип протекціонізму відомий як нетарифний протекціонізм [34, с.90].

Нетарифний протекціонізм включає два додаткових типи - неопротекціонізм і прихований протекціонізм.

Неопротекціонізм відноситься до обмежень, які країни вводять на міжнародну торгівлю, як додаткові до традиційних тарифних обмежень. Це включає заходи, які ставлять додатковий тиск на експортерів товарів або послуг до певної країни. Такі заходи можуть включати "добровільне" обмеження експорту, технічні бар'єри, адміністративні процедури та "впорядкування" торговельних угод.

Прихований протекціонізм стосується випадків, коли важко розрізнити внутрішні економічні заходи від протекціонізму. Це означає, що як національні, так і зарубіжні суб'єкти господарської діяльності опиняються в однаковій ситуації. Однак, через різний рівень економічного розвитку країн та різницю в конкурентоспроможності товарів зарубіжними партнерами, ці заходи сприймаються як протекціоністські.

Нетарифні, приховані та неопротекціоністські засоби ефективно використовуються промислово розвиненими країнами для захисту внутрішніх ринків від небажаного імпорту товарів або послуг з менш розвинених країн за асортиментом або обсягами.

Протекціонізм можна поділити на два типи залежно від спрямованості заходів:

– обмежувальний (імпортний) протекціонізм - це система інструментів та методів, спрямованих на пряме та непряме обмеження імпорту. Цей тип протекціонізму включає в себе встановлення тарифів, квот, ліцензування, адміністративних обмежень та інших заходів, що призначені для зниження обсягів та конкуренції імпорту.;

– стимулюючий (експортний) протекціонізм - це система інструментів та методів, спрямованих на стимулювання національного виробництва, зокрема експорту. Цей тип протекціонізму включає в себе заходи, спрямовані на підтримку експортних підприємств, такі як субсидії, податкові пільги, експортні кредити, створення торговельних угод та інші заходи, що сприяють збільшенню експорту [34, с.70].

На практиці було підтверджено, що чим більш динамічним є процес лібералізації торгівлі, тим більшу вразливість проявляють галузі, які не можуть швидко адаптуватися до нових реалій міжнародного розподілу праці, через інтенсивну іноземну конкуренцію. Саме процес лібералізації торгівлі може породжувати протекціоністські вимоги та настрої. Особливо в менш розвинених країнах ця ситуація загострюється через те, що позитивні наслідки лібералізації спочатку сприяють сильнішим партнерам, а потім переносяться на слабкіші суб'єкти економіки. Це пояснюється тим, що сильніші партнери мають більш розгалужену економічну структуру, яка відповідає вимогам міжнародного розподілу праці та є більш гнучкою та конкурентоздатною.

Лібералізація торгівлі є відображенням об'єктивного процесу інтернаціоналізації національних економік, а світова економічна історія підтверджує, що відкриті економіки є більш ефективними, ніж закриті. У сучасних процесах лібералізації зовнішньої торгівлі країн можна виділити такі типи:

1) двостороння лібералізація: цей тип лібералізації відбувається, коли країни надають одна одній торговельні преференції, що знижують кількість та рівень обмежень на експорт і імпорт товарів.

2) багатостороння (наднаціональна) лібералізація: цей тип лібералізації виникає через укладання багатосторонньої угоди про зону вільної торгівлі,

приєднання до митного союзу або іншої економічної інтеграційної угруповання. Така лібералізація має наднаціональний характер.

3) глобальна лібералізація: цей тип лібералізації зовнішньоторговельної політики відбувається при вступі країни до системи ГАТТ/СОР та залученні до роботи цієї міжнародної організації [13, с.55].

Ці типи лібералізації розкривають різні шляхи та механізми для зниження торговельних бар'єрів та створення сприятливих умов для зовнішньої торгівлі між країнами.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СИСТЕМИ РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ

2.1. Зовнішньоторговельна політика України

30 листопада 1993 року Уряд України подав офіційну заяву про бажання приєднатися до ГАТТ, тим самим розпочавши процес вступу України до СОТ. Протокол про вступ України до СОТ був підписаний 5 лютого 2008 року в Женеві та згодом ратифікований Верховною Радою 10 квітня 2008 року. Україна стала 152-м повноправним членом Світової організації торгівлі (СОТ) 16 травня 2008 року. Вступ України до СОТ був важливим кроком для її інтеграції в світову торгівлю та забезпечення доступу до ринків інших країн. Членство в СОТ передбачає зобов'язання дотримуватися правил торгівлі, знижувати мита і інші торговельні бар'єри, а також використовувати механізми розгляду спорів для вирішення торгових суперечок з іншими країнами-членами [28].

Приєднання до Світової організації торгівлі (СОТ) дозволило Україні створити сприятливі умови та дослідити раніше невідомі можливості для розвитку своєї економіки. Участь України в СОТ надає їй рівні можливості з іншими країнами-членами, дозволяючи безпосередньо брати участь у формуванні нових правил торгівлі на світовому ринку. Це відбувається через триваючі багатосторонні торговельні переговори, де Україна намагається якомога повніше представляти свої національні інтереси в торговельно-економічній сфері.

Ставши членом СОТ, Україна отримала доступ до механізму вирішення спорів СОТ, який пропонує засіб неупередженого розгляду торговельних суперечок між країнами-членами щодо дотримання угод СОТ. Цей механізм відіграв значну роль у вирішенні кількох важливих конфліктів, включаючи дискримінаційне оподаткування та ліцензування продукції для українського експорту. Для подальшого сприяння зростанню експорту та експансії українських

товарів на інші ринки Україна залишається відданою використанню цього механізму СОТ.

Вступ України до СОТ відкрив шлях для підписання Угоди про вільну торгівлю разом з Європейською асоціацією вільної торгівлі, до складу якої входять Норвегія, Швейцарія, Ісландія та Ліхтенштейн. Ця угода набула чинності 1 червня 2012 року та стала поштовхом до початку переговорів між Україною та Європейським Союзом щодо створення зони вільної торгівлі. Політична частина Угоди про асоціацію між Україною та ЄС була підписана 21 березня 2014 року. Економічна частина цієї угоди була підписана 27 червня 2014 року, що сприяє подальшій інтеграції України в міжнародну торгівлю [28].

Зовнішньоторговельна політика українського уряду спрямована на активну участь у багатосторонніх торговельних переговорах, використовуючи переваги членства України в СОТ для збільшення експорту країни та захисту її економічних інтересів на закордонних ринках.

Протягом трьох десятиліть незалежності Україна успішно уклала 19 угод про вільну торгівлю (УВТ), які охоплюють ринки 47 різних країн, охоплюючи понад 800 мільйонів споживачів.

В табл.2.1. представлено історичний розвиток угод по вільну торгівлю в Україні.

Таблиця 2.1

Історичний розвиток угод про вільну торгівлю в Україні

№	Рік	Характеристика
1	1991	Україна уклала двосторонні та багатосторонні торговельні угоди з колишніми республіками Радянського Союзу
2	2001	Україна уклала угоду про вільну торгівлю з Македонією
3	2008	Україна стала повноправним членом Світової Організації Торгівлі (СОТ)
4	2012	Україна уклала Угоду про вільну торгівлю з державами членами Європейської асоціації вільної торгівлі
5	2013	Україна уклала угоду про вільну торгівлю з Чорногорією
6	2014	Відбулось підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, невід'ємною частиною якою є положення щодо поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі, що стала важливою віхою в економічній інтеграції України з Європейським Союзом, а також у розвитку мережі Угод про вільну торгівлю України
7	2016	1 січня створено поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі з ЄС. Україна підписала угоду про вільну торгівлю з Канадою.

Продовження табл.2.1

1	2	3
8	2017	1 вересня Угода про асоціацію ЄС набрала чинності в повному обсязі. УВТ з Канадою ратифіковане та набрала чинності.
9	2018	1 лютого Україна отримала статус учасниці Регіональної конвенції про пан-євро-середземноморські преференційні правила походження
10	2019	21 січня Україна та Ізраїль підписали Угоду про Вільну торгівлю
11	2020	8 жовтня Україна та Велика Британія підписали Угоду про політичне співробітництво, вільну торгівлю та стратегічне партнерство
12	2021	1 січня набрала чинності угода про вільну торгівлю з Ізраїлем, а також Угод про політичне співробітництво, вільну торгівлю та стратегічне партнерство з Великою Британією.

Джерело: складено автором на основі [19]

Отже, на даний момент Україна має декілька торговельних угод, які включають зони вільної торгівлі з іншими країнами або регіонами. Ось найважливіші зони вільної торгівлі, в яких Україна бере участь:

Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом: Ця угода набула чинності з 1 січня 2016 року і включає зону вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом. В рамках угоди було знято багато митних бар'єрів та встановлені преференції для торгівлі різними товарами, зокрема сільськогосподарською продукцією, продукцією легкої промисловості та послугами.

Глибока та всеосяжна зона вільної торгівлі з Канадою (СЕТА): Україна підписала цю угоду з Канадою, яка набула чинності з 1 серпня 2017 року. СЕТА забезпечує зниження митних тарифів та інші пільги для взаємної торгівлі товарами та послугами.

Зона вільної торгівлі з Туреччиною: Україна та Туреччина підписали угоду про зону вільної торгівлі, яка набула чинності з 1 січня 1996 року. У рамках цієї угоди було знижено митні ставки на багато товарів та встановлені певні правила для регулювання торгівлі.

Європейський Союз – Спільний ринок з Україною: Ця угода, яка набула чинності з 1 січня 2021 року, передбачає глибоку та всеосяжну зону вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом. Вона охоплює широкий спектр товарів та послуг, включаючи сільське господарство, промисловість та послуги.

Ці угоди дозволяють Україні отримати певні переваги при торгівлі товарами та послугами з відповідними партнерами.

Україна має рівні мита, які встановлені відповідно до Митного тарифу України. Митний тариф України визначає ставки мита для різних товарів, які ввозяться або вивозяться з країни. Ставки мита можуть бути різними залежно від категорії товарів і відповідають міжнародним торговельним правилам.

Зв'язані ставки мита визначаються в рамках міжнародних торговельних угод та договорів, до яких Україна є стороною. Ці ставки є максимальними рівнями мита, які Україна може застосовувати на ввіз або вивіз товарів згідно зі своїми зобов'язаннями перед міжнародними партнерами.

Важливо відзначити, що рівні мита та зв'язані ставки мита можуть змінюватись з часом внаслідок переговорів, перегляду торговельних угод та змін в митному законодавстві країни.

Митно-тарифне регулювання є важливим інструментом, який використовується державою для впливу на зовнішньоекономічну діяльність. Цей механізм повністю відповідає принципам ринкової економіки порівняно з нетарифними обмеженнями, які переважно є формою державного регулювання зовнішньої торгівлі. Наприклад, 7 квітня 2022 року Прем'єр-міністр України Денис Шмигаль оголосив про введення ембарго на торгівлю товарами з російською федерацією. Це є одним із заходів митно-тарифного регулювання, спрямованим на обмеження торгівлі з певною країною.

Україна також використовує систему ліцензування в рамках митно-тарифного регулювання. Згідно з пунктом 25 статті 7 Закону України "Про ліцензування видів господарської діяльності", ліцензування зовнішньоекономічної діяльності, зокрема зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД), здійснюється Мінекономіки відповідно до законодавства про зовнішньоекономічну діяльність. Таким чином, митно-тарифне регулювання в Україні використовується для контролю та регулювання зовнішньоекономічної діяльності, зокрема шляхом введення торгових обмежень та ліцензування. Воно є ефективним інструментом

державного впливу, спрямованим на захист національних інтересів та розвиток економіки країни [25].

Постановою № 314 від 18.03.2022 «Деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану» КМУ суттєво спростив процедуру отримання суб'єктами господарювання права на провадження окремих видів господарської діяльності, дозволивши не отримувати дозвільні документи, а обмежуватися лише поданням до уповноваженого органу декларації про провадження господарської діяльності за встановленою формою. Винятки становлять види господарської діяльності, визначені згідно з Додатком 2 до згаданої постанови, і зовнішньоекономічна діяльність згадується саме серед таких винятків. Інакше кажучи, зовнішньоекономічна діяльність, що підлягає ліцензуванню, в умовах воєнного стану не може провадитися виключно на підставі подання до Мінекономіки декларації – ліцензії повинні надалі отримуватись тоді, коли це необхідно [26].

У Законі про зовнішню торгівлю ст. 16 визначено конкретні строки видачі Мінекономіки відповідних ліцензій. Для автоматичного ліцензування граничний термін становить 10 робочих днів, а для неавтоматичного – 30 або 60 робочих днів. Після початку війни 28 лютого 2022 року КМУ прийняв постанову № 165, якою вирішено питання щодо захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб. Постановою на весь період воєнного стану призупинено не лише надання адміністративних послуг, а й видачу дозвільних документів. Відтак видача дозвільних документів була фактично заблокована. Щоб виправити це, КМУ вніс зміни до постанови №165 постановою №233 від 9 березня 2022 року, визнавши призупинення «термінів видачі» документів дозвільного характеру, а не саму видачу дозвільних документів.

Основною метою Світової організації торгівлі (СОТ) є поступова лібералізація торгівлі товарами. Це досягається шляхом серії переговорів між країнами-членами, де тарифи послідовно знижуються та пов'язуються. Обов'язкові тарифи вимагають від країн-членів дотримання заздалегідь визначеної максимальної ставки ввізного мита, яка вказана у відповідних національних

тарифних таблицях. Ці розклади є важливим компонентом правової системи СОТ. Крім того, СОТ має галузеві ініціативи, які уніфікують зниження або скасування імпорتنих мит для окремих категорій товарів (тарифних ліній) серед усіх членів, які беруть участь у цих ініціативах. У більшості випадків ці ініціативи передбачають нульову ставку імпортного мита для відповідних товарів.

Зусилля щодо текстильної та хімічної промисловості зосереджені на встановленні заздалегідь визначеного рівня імпорتنих мит, а не на їх повному скасуванні. Важливо визнати, що відповідальність України за максимальний поріг ставок імпортного мита дещо відрізнялася від рівня тарифного захисту, який існував на момент вступу країни до СОТ. У 2005 році Україна знизила ставки імпортного мита для великої кількості товарів, щоб зрівнятися або навіть знизити рівень попередньо визначених ставок. Однак для найбільш важливих товарів, які становили значну частину імпорту, високі ставки імпортного мита залишалися в силі, поки не було досягнуто членства.

2.2. Вплив зовнішньоторговельної політики на розвиток зовнішньої торгівлі України

В табл.2.2. представлено динаміку експорту за 2005 - 2022 роки в Україні.

Таблиця 2.2

Динаміка експорту за 2005-2022 роки, млн.грн.

Рік	Номінальний ВВП за рік	Експорт товарів та послуг	% ВВП
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
2005	441452	227252	51.5
2006	544153	253707	46.6
2007	720731	323205	44.8
2008	948056	444859	46.9
2009	913345	423564	46.4
2010	1082569	549365	50.7
2011	1316600	707953	53.8
2012	1408889	717347	50.9
2013	1454931	681899	46.9
2014	1566728	770121	49.2

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
2015	1979458	1044541	52.8
2016	2383182	1174625	49.3
2017	2982920	1430230	47.9
2018	3558706	1608890	45.2
2019	3974564	1636416	41.2
2020	4194102	1637399	39.0
2021	5459574	2224704	40.7
2022	5191028	1840563	35.5

Джерело: складено автором згідно даних Мінфін [14]

Згідно даних табл.2.2. можна побачити, що в 2022 році експорт у ВВП країни склав 35,5%, тоді як у 202 році він був вище і склав 40,7%. Найбільшу частку експорт у ВВП країни склав у 2015 році, а саме 52,8%.

Однією з найзначущих переваг вступу України до Світової організації торгівлі (СОТ) стало зменшення тарифних та нетарифних обмежень для українських товарів на світових ринках. Це відкрило нові можливості для експорту української продукції та сприяло розвитку національної економіки.

Для країни, де експорт складає приблизно 50% ВВП, членство в СОТ забезпечило українським товаровиробникам доступ до міжнародних ринків з чіткими правилами торгівлі та лібералізованими зовнішньоторговельними режимами. СОТ об'єднує понад 98% світової торгівлі, тому вступ до цієї організації став важливим фактором для подальшого розвитку української економіки. Вступ України до СОТ сприяв розширенню експортного потенціалу країни, зокрема в аграрному секторі, і сприяв розвитку національної економіки в цілому. Ця організація стала важливим каталізатором для покращення торговельних умов та залучення іноземних інвестицій до України. Так, після вступу України до СОТ отримали новий імпульс поставки аграрної продукції. Протягом 2008-2017 років частка експорту сільськогосподарської продукції від загального експорту товарів з України збільшилась з 16,9% у 2008 році до 41,5% у 2017 році (у 2009 р. цей показник склав 24,6%, 2010 р. – 19,9%, 2011 р. – 19,2%, 2012 р.– 26,5%, 2013 р. – 27,4%, 2014 р. – 31,6%, 2015 р. – 38,7%, 2016 р. – 42,5%).

Після вступу до Світової організації торгівлі (СОТ) в Україні спостерігається тенденція до диверсифікації зовнішніх ринків. Це здебільшого досягається шляхом зменшення постачання товарів на ринки країн Співдружності Незалежних Держав (СНД) і зростання експорту до країн Азії та Африки. Це свідчить про значну фінансову спроможність цих ринків і конкурентоспроможність української продукції. За період з 2008 по 2017 роки частка експорту сільськогосподарської продукції до країн Азії зросла з 25,6% до 42,6%, а до країн Африки - з 7,7% до 14,2% від загального експорту сільськогосподарської продукції. Це означає, що українські товари стають більш популярними і відомими на цих ринках. Зростання експорту до Азії та Африки свідчить про здатність української продукції конкурувати на міжнародному рівні та привертати увагу споживачів з цих регіонів. Ця диверсифікація зовнішніх ринків має велике значення для української економіки, оскільки залежність від окремих ринків може бути ризикованою. Розширення географії експорту сприяє збалансованому розвитку зовнішньої торгівлі та забезпечує стабільність українського експортного сектору. Україна використовує можливості, які відкрилися після вступу до СОТ, для розширення своїх експортних ринків і залучення нових партнерів. Розумна стратегія диверсифікації допомагала зміцнити позиції української продукції на світовому ринку і сприяла подальшому розвитку національної економіки.

Для репрезентативності даних з табл. 2.2. зобразимо графічно динаміку експорту за 2005-2022 роки.

Отже, значення збільшення експорту спостерігається в 2022 році. Загалом можна побачити, що експорт в Україні значно почав зростати після 2006 року, а саме в 2017 році 1 вересня Угода про асоціацію ЄС набрала чинності в повному обсязі, це спонукало розвитку українського експорту. У 2021 році 1 січня набрала чинності угода про вільну торгівлю з Ізраїлем, а також Угод про політичне співробітництво, вільну торгівлю та стратегічне партнерство з Великою Британією, якщо дивитися на графік, то це теж позитивно сприяло збільшенню експорту. Загалом Експорт в Україні у ВВП в 2021 році складав 40,7%, в 2022 році 35,5%.

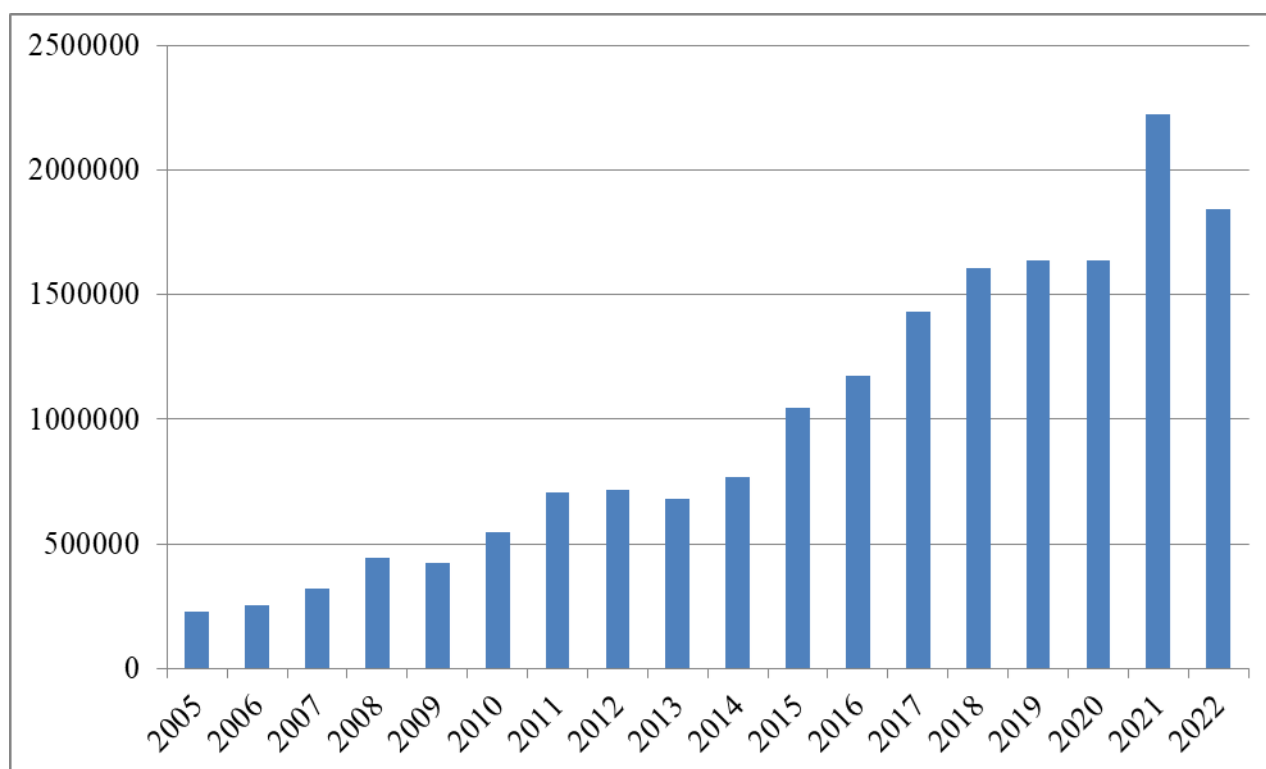

Рисунок –2.1. Динаміка експорту за 2005-2022 роки, млн.грн.

Економічний розвиток країни значною мірою залежить від її експортних можливостей. Україна має значний потенціал для експорту, що є вирішальним для її інтеграції у світову економіку. У світлі цього важливо розглянути зміни, які відбулися в експортній діяльності України протягом 2022 року. Незважаючи на повномасштабне вторгнення, яке почалося в лютому 2022 року та мало значний вплив на експорт, він не припинився повністю. Обсяг експорту за 2021 рік склав 68 млрд дол. США, у той час як показник за 2022 рік становив 44 млрд дол. США, що свідчить про зниження на 35% порівняно з попереднім роком.

Важливо підкреслити, що мова йде про країну, яка зараз веде боротьбу за своє виживання. Здатність України підтримувати кілька підприємств, які виробляють міжнародно привабливу продукцію, і її рішення повністю не припиняти транспортування товарів і матеріалів є вражаючим досягненням. Навіть при зниженні експорту результати є сприятливими з огляду на обставини війни.

Візуальне представлення місячного експорту порівняно з попереднім роком можна побачити на рисунку 2.2.

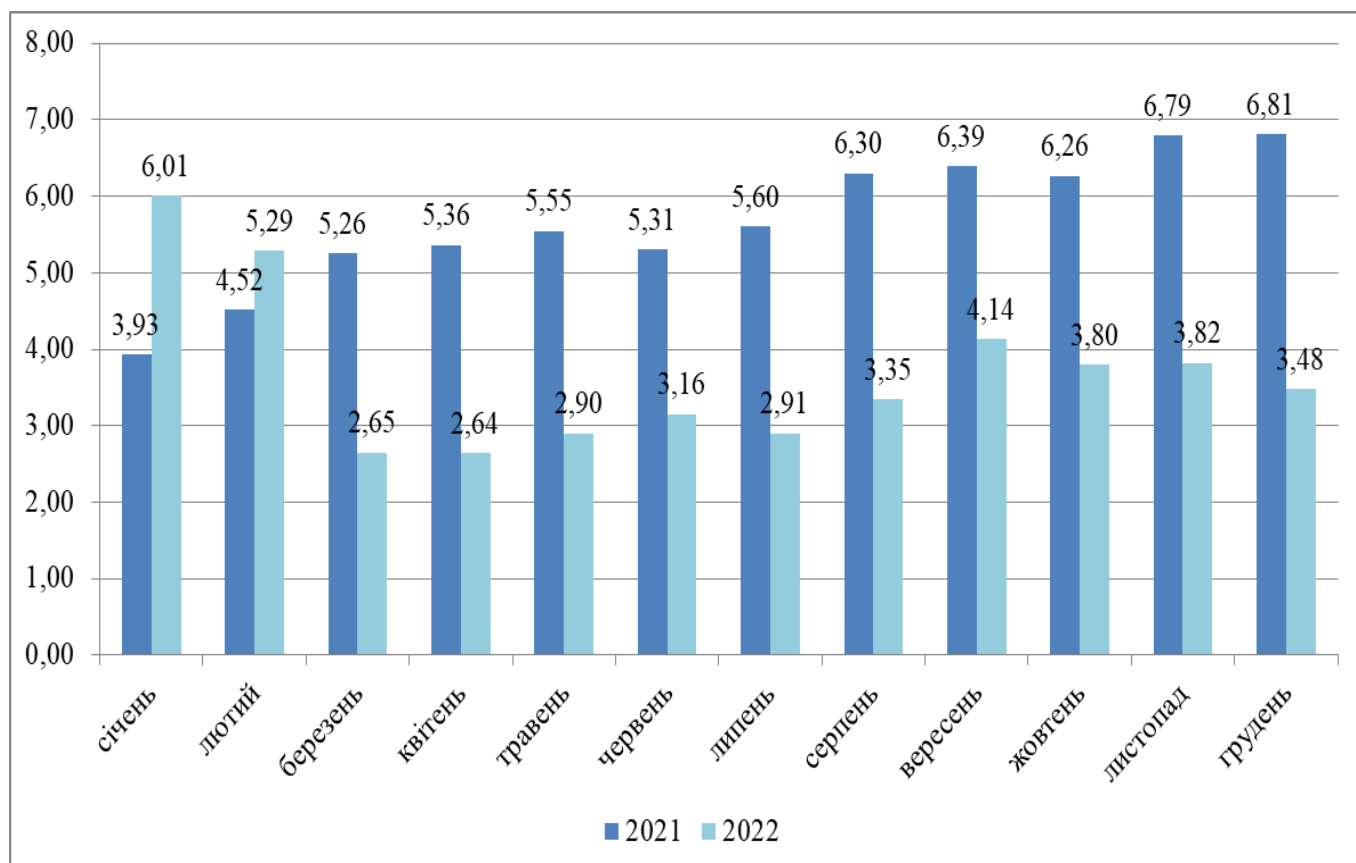

Рисунок 2.2 – Загальний обсяг експорту України за 2021 та 2022 роки, млрд дол. США

Джерело: складено автором на основі [3]

Як видно з даних рисунка 2.2. загальний обсяг експорту в січні і лютому 2022 року перевищував експорт даних місяців 2021 року, зниження експорту відбулось з моменту початку повномасштабної війни в Україні з 24 лютого 2023 року. Так у березні 2022 року експорт склав 2,65 млрд.дол.США, що на 2,61 млрд.дол.США менше ніж у 2021 році цього ж місяця. Протягом березня обсяг експорту скоротився майже на 50%. Це сталося через повномасштабне вторгнення, яке викликало відчуття невизначеності серед підприємств. Вони не були впевнені, як продовжувати свою діяльність під час війни, і багато підприємств або закрили, або були окуповані. Усі підприємства чекали вказівок від уряду, як діяти в умовах воєнного стану. Зазначимо, що введення воєнного стану є форс-мажорною обставиною в багатьох контрактах, через що багато поставок були затримані або

заморожені до закінчення воєнного стану. У результаті це негативно вплинуло на зростання експорту. Проте до травня відбулося невелике зростання, оскільки підприємства адаптувалися до поточної ситуації та зрозуміли, в яких умовах їм доводиться працювати.

У серпні 2022 році можна побачити збільшення експорту до 3,35 млрд.дол.США., хоча в порівнянні з 2021 роком він зменшився на 2,95 млрд.дол.США.

Географія експорту в 2022 році представлена на рисунку 2.3.

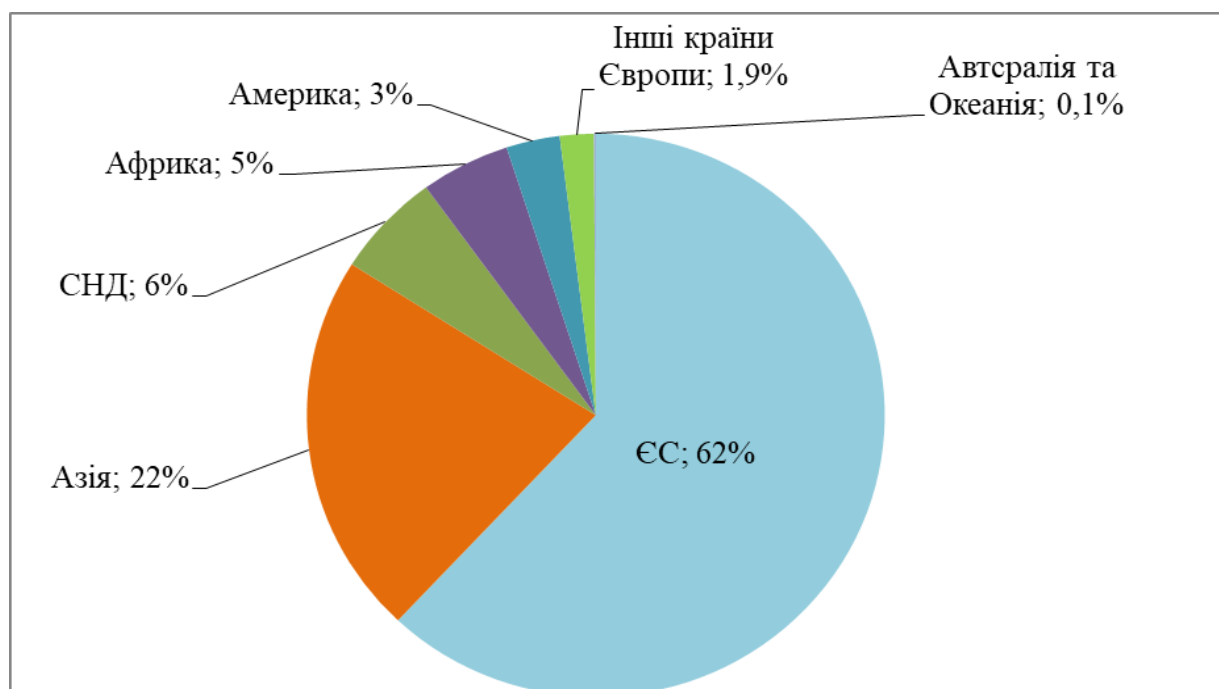

Рисунок 2.3. – Частка країн в експорті України за 2022 рік, %

Джерело: складено автором на основі даних [8]

Географічно, 62% українського експорту спрямовується до країн Європейського Союзу, що становить 27,9 мільярда доларів США. Серед країн-членів ЄС найбільшими ринками для українського експорту є Польща (6,6 мільярда доларів США), Румунія (3,8 мільярда доларів США), Угорщина (2,27 мільярда доларів США), Німеччина (2,23 мільярда доларів США), Італія (1,5 мільярда доларів США) та Іспанія (1,5 мільярда доларів США). Поза межами ЄС найбільшим ринком для українського експорту стала Туреччина (2,9 мільярда доларів США), яка випередила Китай (2,46 мільярда доларів США). Проте, експорт до Туреччини

скоротився на 29% протягом року, а до Китаю навіть на 69%. У порівнянні з 2021 роком, у 2022 році значно зросла частка експорту до Румунії, Угорщини, Словаччини, Болгарії та Молдови, які є географічно близькими сусідами. Також значні обсяги українського експорту залишаються в Туреччині, Німеччині, Нідерландах, Іспанії та Чехії, які є великими покупцями українських товарів.

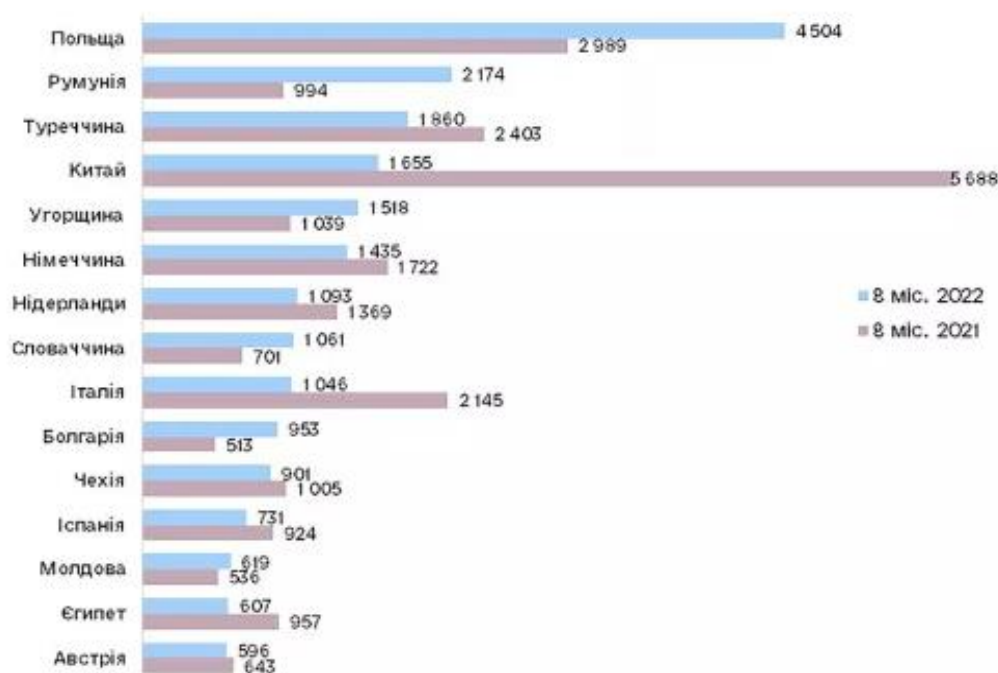

Рисунок 2.4. – ТОП-15 країн лідерів призначення українського експорту за 2021-2022 роки, млн.дол.США

Джерело: [8]

Отже, перше місце в 2022 році серед країн українського експорту посіла Польща, тоді як в 2021 році на першій місці був Китай, а в 2022 році він став вже на 4 місці.

Європарламент дав зелене світло призупиненню імпорتنих мит ЄС на український експорт сільськогосподарської продукції ще на рік (до 2024 року) для підтримки економіки країни. Депутати Європарламенту схвалили на початку травня 2023 року 537 голосами, 42 проти і 38 утрималися, пропозицію поновити призупинення імпорتنих мит, антидемпінгових мит і гарантій на український

експорт до Європейського Союзу ще на рік на тлі війни, яка перешкоджає здатності України торгувати з рештою світу [36].

Відносини між ЄС та Україною регулюються Угодою про асоціацію . Поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі , яка входить до угоди, забезпечила преференційний доступ до ринку ЄС для українського бізнесу з 2016 року. За даними Комісії, ЄС є найбільшим торговим партнером України, на частку якого припадає 39,5% її торгівлі у 2021 році. Україна є 15-м найбільшим торговим партнером ЄС, на яку припадає близько 1,2% загальної торгівлі ЄС [36].

Слід відзначити, що у травні 2022 року ЄС на 1 рік скасував мита на всі українські товари., саме це позначилось на тому, що в 2021 році найбільшу частку українського експорту складають країни ЄС.

25 травня 2023 року Рада Європейського Союзу прийняла рішення про продовження призупинення мит, квот і заходів торгового захисту на український експорт до ЄС ще на один рік до червня 2024 року. Це рішення свідчить про незламну політичну та економічну підтримку ЄС Україні, яка продовжує стикатися з непровокованою та необґрунтованою військовою агресією з боку Росії. Ці заходи допоможуть Україні зберегти стабільність у торговельних відносинах з ЄС та підтримувати економіку в умовах важких викликів. Разом з великою військовою, фінансовою та гуманітарною підтримкою, це рішення має вирішальне значення для допомоги Україні в довгостроковому процесі відновлення. Шляхом поновлення торгових відносин з ЄС, Україна отримує можливість підтримувати економічний розвиток і зміцнювати свою позицію на міжнародному ринку. Це є ще одним кроком у зміцненні співробітництва між Україною та ЄС та підтвердженням підтримки ЄС українському народу в складних часах [27].

Ухвалена Постанова діятиме протягом одного року та стосується наступного:

– усі несплачені митні збори відповідно до Розділу IV Угоди про асоціацію між ЄС та Україною про створення глибокої та всеосяжної зони вільної торгівлі (ПВЗВТ). Це стосується двох категорій товарів: фруктів і овочів, на які поширюється система вхідних цін, а також сільськогосподарської продукції та

перероблених сільськогосподарських продуктів, на які поширюється тарифна квота.

– справляння антидемпінгового мита на імпорتنі товари походженням з України станом на дату набрання чинності цим Регламентом

– застосування єдиних правил імпорту (захисних заходів) щодо імпорту, що походить з України [27].

Заходи з лібералізації торгівлі вживаються відповідно до зобов'язань у статті 2 Угоди про асоціацію (ПВЗВТ), яка закріплює як суттєвий елемент Угоди сприяння повазі до принципів суверенітету та територіальної цілісності, непорушності кордонів та незалежності.

2.3. Напрями підвищення ефективності зовнішньоторговельної політики України

Покращення ефективності зовнішньоторговельної політики України може здійснюватися за допомогою різних заходів. Ось кілька шляхів, які можуть сприяти покращенню цієї політики:

1. Розширення торговельних партнерів: Україна може посилити зусилля щодо встановлення нових торговельних зв'язків з іншими країнами. Розвиток нових ринків може допомогти диверсифікувати торговельні потоки та зменшити залежність від обмеженого кола партнерів.

2. Закріплення існуючих торговельних угод: Україна повинна працювати над зміцненням вже існуючих торговельних угод з іншими країнами. Це означає активне захист власних інтересів та дотримання умов угод, а також постійний моніторинг ринкових умов для уникнення негативних наслідків.

3. Сприяння експорту: Уряд України може надавати підтримку українським експортерам шляхом зниження митних бар'єрів, надання фінансових послуг та консультацій, підтримки в укладанні угод із закордонними партнерами та рекламивання українських товарів на міжнародних ринках.

4. Посилення торговельної дипломатії: дипломатичні зусилля мають велике значення для розвитку зовнішньоекономічних зв'язків. Україна повинна активно співпрацювати з посольствами та дипломатичними місіями інших країн для сприяння торговельним відносинам та вирішенню торговельних суперечок.

5. Залучення іноземних інвестицій: привертання іноземних інвестицій може сприяти розвитку експортного потенціалу країни. Уряд України повинен створити сприятливе інвестиційне середовище, знизити бюрократичні бар'єри, забезпечити правову стабільність та захист інвесторів.

6. Розвиток внутрішнього ринку: зміцнення внутрішнього ринку може мати позитивний вплив на зовнішньоторговельну політику. Стимулювання виробництва та споживання в Україні може підвищити конкурентоспроможність вітчизняних товарів на зовнішньому ринку.

7. Розвиток експортної інфраструктури: Україна повинна інвестувати в розвиток транспортної інфраструктури, зокрема морських та авіаційних портів, доріг, залізниць. Це сприятиме зручному та швидкому переміщенню товарів, зниженню логістичних витрат та покращенню загальної ефективності зовнішньоторговельної діяльності.

Ці заходи можуть сприяти покращенню ефективності зовнішньоторговельної політики України та сприяти розвитку економіки країни. Проте, важливо враховувати конкретні умови, виклики та потреби України на міжнародному ринку для розробки стратегії, що відповідає потребам країни.

Розглянемо більш детально деякі із зазначених вище заходів щодо підвищення ефективності зовнішньоторговельної діяльності України.

Деякі дії, які Україна може здійснити для посилення зусиль у встановленні нових торговельних зав'язків, включають:

1. Пошук нових ринків: Україна повинна провести аналіз ринків та визначити потенційно перспективні країни, з якими можна розширити торговельні зв'язки. Це може базуватися на аналізі попиту на українські товари, конкурентній ситуації на ринку та можливостях забезпечення взаємовигідного співробітництва.

2. Посилення дипломатичних зусиль: Україна може активно залучати свої дипломатичні місії та посольства для сприяння торговельним контактам з іншими країнами. Це може включати організацію торговельних форумів, бізнес-місій та зустрічей з представниками урядів та підприємцями інших країн.

3. Укладання торговельних угод: Україна може віддавати пріоритет укладанню нових торговельних угод з країнами, які мають значний потенціал для взаємовигідного співробітництва. Ці угоди можуть включати зниження торговельних бар'єрів, встановлення правил і стандартів, а також сприяння інвестиціям та технологічному обміну.

Надання підтримки українським експортерам шляхом зниження митних бар'єрів є важливим заходом для покращення ефективності зовнішньоторговельної політики України. Ось кілька способів, якими уряд може здійснювати цю підтримку:

1) Зниження митних ставок: Уряд може розглянути можливість зниження митних ставок на українські експортні товари. Це може зробити їх більш конкурентоспроможними на зовнішніх ринках та сприяти збільшенню обсягів експорту.

2) Укладання та підтримка торговельних угод: Уряд України може активно укладати та підтримувати торговельні угоди з іншими країнами. Ці угоди можуть передбачати зниження митних бар'єрів, встановлення преференційних умов для українських експортерів та сприяння збільшенню експорту.

3) Сприяння вирішенню торговельних суперечок: Уряд може активно підтримувати українських експортерів у вирішенні торговельних суперечок з іншими країнами. Це може включати захист інтересів українських підприємств на міжнародних рівнях, таких як Всесвітня торговельна організація (ВТО), та посилення діалогу з партнерами для врегулювання спорів.

4) Підтримка експортних галузей: Уряд може надавати фінансову, консультаційну та інфраструктурну підтримку експортним галузям. Це може включати надання позик або субсидій для розвитку експорту, надання

консультаційних послуг для українських підприємств щодо експортних ринків та сприяння розвитку та модернізації логістичної та транспортної інфраструктури.

5) Прискорення митного оформлення: Уряд може вдосконалити митну процедуру та спростити митне оформлення для експортерів. Це допоможе зменшити адміністративні бар'єри та скоротити час, необхідний для проходження митного контролю.

Ці заходи сприятимуть зниженню митних бар'єрів і підвищенню ефективності експорту України. Проте, важливо також забезпечити баланс і захист власних інтересів, враховуючи вимоги та регуляції міжнародного торговельного права.

Посилення торговельної дипломатії є важливим фактором для розвитку зовнішньоекономічних зв'язків України. Дипломатичні зусилля можуть сприяти розширенню торговельних партнерств та покращенню економічних відносин. Ось кілька способів, якими можна посилити торговельну дипломатію:

1. Розширення дипломатичної мережі: Україна може збільшити кількість своїх посольств, консульств та торговельних представництв у різних країнах. Це дозволить активніше просувати українські товари та послуги, встановлювати контакти з місцевими підприємцями та урядовими органами.

2. Організація торговельних місій та виставок: Україна може організувати торговельні місії до інших країн для залучення іноземних інвесторів та встановлення нових торговельних зв'язків. Також, уряд може підтримувати українських підприємців у участі в міжнародних виставках та ярмарках.

3. Встановлення діалогу з партнерами: Уряд може активно взаємодіяти з урядами та дипломатичними представництвами інших країн для створення сприятливих умов для торгівлі. Це може включати переговори щодо торговельних угод, обговорення відкриття нових ринків та вирішення торговельних суперечок.

4. Просування іміджу країни: Україна може зосередитися на просуванні свого позитивного іміджу як надійного торговельного партнера. Це може включати просування українських брендів, культурного спадку, туристичних можливостей та інших аспектів, які можуть залучити іноземних партнерів та інвесторів.

5. Доступ до інформації та консультаційна підтримка: Україна може надавати інформаційну та консультаційну підтримку своїм експортерам та іноземним інвесторам. Це допоможе підприємцям отримувати необхідну інформацію про торговельні можливості, митні процедури та ринкові умови.

Ці заходи допоможуть покращити комунікацію та співпрацю з партнерами, збільшити привабливість України для іноземних інвесторів та розширити торговельні можливості.

ВИСНОВКИ

У дипломній роботі було досліджено систему регулювання зовнішньоторговельних відносин країн і зроблено наступні висновки:

1. Розкрито сутність та форми міжнародної торгівлі, що дало змогу зробити наступний висновок: міжнародна торгівля – це торгівля країн світу між собою. Виділяють такі форми міжнародної торгівлі за різними класифікаційними критеріями: за специфікою предмета торгівлі: торгівля товарами, торгівля послугами, торгівля правами інтелектуальної власності, торгівля фінансовими інструментами, торгівля капіталом; за обсягами торгівлі: роздрібна торгівля, оптово-роздрібна торгівля та оптова торгівля; за місцезнаходженням торговельних партнерів: зовнішня торгівля та внутрішня торгівля; за напрямком торгових потоків: експорт, імпорт, реекспорт та транзит.

2. Досліджено систему регулювання зовнішньоторговельних відносин країни, і зроблено наступні висновки: Усі рівні регулювання міжнародної торгівлі, включаючи корпоративний, національний, транснаціональний, наднаціональний та глобальний, взаємопов'язані та взаємозалежні. Проте пріоритетом впливу на міжнародну торгівлю є національний рівень. Це зумовлено, насамперед, значною роллю держави як ключового адміністративного суб'єкта та її суверенітетом, який надає їй право самостійно визначати зовнішню та внутрішню політику. Як головний адміністративний суб'єкт, держава має повноваження формувати свою зовнішньоторговельну політику, яка безпосередньо впливає на торгові потоки, що походять із країни, та входять у країну.

3. Національний рівень регулювання міжнародної торгівлі виникає внаслідок існування окремих держав, кожна з яких має свої національні інтереси, що охоплюють політичні, економічні, соціальні, культурні та інші аспекти. Держави формують свою зовнішню політику та приймають рішення з метою захисту та просування своїх інтересів на міжнародній арені. Регулювання міжнародної торгівлі переважно здійснюється на національному рівні. Це може бути одностороннє, коли держава самостійно встановлює правила та обмеження

щодо зовнішньої торгівлі. Також існують двосторонні угоди між двома державами та багатосторонні угоди, в яких беруть участь кілька держав. У цьому процесі держави використовують різні інструменти регулювання, такі як тарифи (митні ставки) та нетарифні обмеження

4. Проаналізовано зовнішньоторговельну політику України, що дало змогу зробити висновок, що: Україна має рівні мита, які встановлені відповідно до Митного тарифу України. Митний тариф України визначає ставки мита для різних товарів, які ввозяться або вивозяться з країни. Ставки мита можуть бути різними залежно від категорії товарів і відповідають міжнародним торговельним правилам. Зв'язані ставки мита визначаються в рамках міжнародних торговельних угод та договорів, до яких Україна є стороною. Ці ставки є максимальними рівнями мита, які Україна може застосовувати на ввіз або вивіз товарів згідно зі своїми зобов'язаннями перед міжнародними партнерами. Рівні мита та зв'язані ставки мита можуть змінюватись з часом внаслідок переговорів, перегляду торговельних угод та змін в митному законодавстві країни. Митно-тарифне регулювання є важливим інструментом, який використовується державою для впливу на зовнішньоекономічну діяльність. Цей механізм повністю відповідає принципам ринкової економіки порівняно з нетарифними обмеженнями, які переважно є формою державного регулювання зовнішньої торгівлі.

5. Проведено оцінку впливу зовнішньоторговельної політики України на розвиток зовнішньої торгівлі, що дало змогу зробити наступний висновок: в 2022 році українському експорту вдалося зберегти стійкість навіть у складних умовах військового стану в країні, і навіть досягти позитивних результатів у деяких товарних категоріях. Особливо важливим є збільшення експорту до країн Європейського Союзу. Але для того, щоб повернути обсяги експорту до довоєнного рівня та продовжувати їх нарощування, Україні необхідно покращувати умови для бізнесу, приваблювати інвестиції та підвищувати якість виробництва. Це допоможе підвищити конкурентоспроможність української продукції на міжнародному ринку.

6. Запропоновано напрями підвищення ефективності зовнішньоторговельної політики: збільшення кола торговельних партнерів (активно розвивати та посилювати торговельні зв'язки з новими ринками та країнами, диверсифікуючи свої торговельні партнерства); закріплення існуючих торговельних угод (забезпечити стабільність та надійність своїх торговельних угод, активно працювати з партнерами на зміцнення взаємовигідних відносин і використання усіх можливостей); сприяння експорту (розвивати експортний потенціал економіки, сприяти підприємствам, що здійснюють експорт, шляхом надання фінансової, консультативної та інформаційної підтримки); посилення торговельної дипломатії (активно працювати на міжнародній арені для захисту своїх торговельних інтересів, використовувати дипломатичні канали для врегулювання спірних питань і підтримки своїх експортерів); залучення іноземних інвестицій для розвитку економіки, стимулювання експортного потенціалу, сприяння модернізації та технологічному розвитку підприємств; розвиток експортної інфраструктури (інвестувати у розвиток транспортної, логістичної та комунікаційної інфраструктури, що сприятиме збільшенню обсягів торгівлі та полегшить експортні процеси); розвиток внутрішнього ринку сприятиме зростанню попиту на товари і послуги, що стимулюватиме виробництво і підвищить конкурентоспроможність українських підприємств на зовнішньому ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Горбаль Н. І., Гресько В. В., Гудима Р. В. Тенденції та перспективи розвитку українського експорту. *Бізнес Інформ*. 2019. № 1. С. 73–78.
2. Гречишкіна О.О., Ковалев А.С. Податкові інструменти регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2014. №8(215). С. 26-29.
3. Державна служба статистики України: вебсайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану: Постанова КМУ № 314 від 18.03.2022. *Офіційний вісник України*. 2022. № 26. С. 24. Ст. 1399
5. Дунська А. Р., Грушка А. О. Вплив пандемії коронавірусу на експортну діяльність підприємств молочної галузі. *Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи*: збірник тез. доп. II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 22 квітня 2021 р.). Київ : КПП ім. Ігоря Сікорського, 2021. С. 154–155.
6. Дяченко Т. О. Особливості митно-тарифного регулювання України. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. Випуск 125 (частина I). 2015. С.129-137.
7. Деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану. Постанова КМУ від 18 березня 2022 р. № 314 Київ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-2022-%D0%BF#Text>
8. Експорт України 2022: вплив війни на географію та обсяги продажів: URL: <https://business.dia.gov.ua/cases/eksport/eksport-ukraini-2022-vpliv-piv-roku-vijni-na-geografiu-ta-obsagi-prodaziv>
9. Зовнішня торгівля України 2020 Державна служба статистики України, 2021. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/06/ztu_20_ue.pdf8.
10. Зовнішня торгівля України товарами у I кварталі 2022 року: експрес-випуск. Державна служба статистики України, 2022. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/express/expr2022/05/3_4.pdf9.

11. Іщук С. О., Полякова Ю. В., Процевят О. С. Структура та динаміка українського товарного експорту: регіональний вимір. *Регіональна економіка*. 2021. № 1. С. 20–28.

12. Іщук С. О., Созанський Л. Й. Структурні зміни у товарному експорті України: ризики та перспективи для національної економіки. *Бізнес-аналітика в управлінні зовнішньоекономічною діяльністю* : Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції, 17 березня 2020 року / Упоряд. О. А. Іващенко. Київ : ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2020. С. 179–183.

13. Козак Ю.Г., Ковалевський В.В. Міжнародна економіка: в питаннях та відповідях Київ. Центр навчальної літератури, 2016. 608 с.

14. Мінфін. Експорт та імпорт України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/eximp/>

15. Мінекономіки: Україна в 2022 році експортувала майже 100 млн тонн товарів: вебсайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua>

16. Міщенко Д. А., Міщенко Л. О. Теоретичні основи механізму державного регулювання зовнішнь-економічної діяльності в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2021. № 2. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1965>

17. Міжнародна торгівля: конспект лекцій навчальний посібник для студентів першого (бакалаврського) рівня спеціальності 073 «Менеджмент» / КПІ ім. Ігоря Сікорського; уклад.: К.О. Кузнецова, В.В. Чорній, О.С. Ченуша. Електронні текстові данні Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021. 191 с.

18. Мельник О. Г., Передало Х. С., Горошко Ю. В. Оцінювання результативності управління зовнішнь-економічною діяльністю на основі цільових показників. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*. 2021. № 2(6). С. 72–81.

19. Перелік діючих Угод України про вільну торгівлю URL: <https://ukrlegprom.org/ua/news/perelik-diyuchyuh-ugod-ukrayiny-pro-vilnu-torgivlyu/>

20. Платонова І.О. Теоретичні засади механізмів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 13-14. С. 125-129.
21. Про правовий режим воєнного стану : Закон України No 389-VIII від 12.05.2015. Офіційний вісник України. 2015. № 46. С. 13.
22. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України № 959-XII від 16.04.1991. Відомості Верховної Ради УРСР. 1991. No 29. Ст. 377.
23. Про затвердження переліків товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню, та квот на 2022 рік : Постанова КМУ No 1424 від 29.12.2021. Офіційний вісник України. 2021. No 4. С. 238. Ст. 217.
24. Про схвалення Експортної стратегії України («дорожньої карти» стратегічного розвитку торгівлі 2017–2021 рр.) : Розпорядження Кабінету Міністрів України No 1017-р від 27.12.2017. *Офіційний вісник України*. 2018. No 11. С. 15. Ст. 398.
25. Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19#Text>
26. Постанова № 314 від 18.03.2022 «Деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-2022-%D0%BF#Text>
27. Рада ЄС ухвалила поновлення тимчасової лібералізації торгівлі та інших торгових поступок URL: <https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine>
28. Світова організація торгівлі (СОТ) URL: <https://geneva.mfa.gov.ua/posolstvo/svitova-organizaciya-torgivli-sot>
29. Сировинна економіка. Що купувала і продавала Україна в 2021 році URL: <https://biz.censor.net/r3310713>
30. Статичний збірник: Зовнішня торгівля України 2021 рік. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/08/zb_zt_ukr_2021.pdf
31. Титаренко Л.М. Міжнародна економічна політика України: сучасні виклики та перспективи. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. Випуск 22. С. 114-118.

32. Топольницька Т.Б. Напрями підвищення дієвості механізму регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств цементної галузі України. *Ефективна економіка*. 2020. № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7783> (дата звернення: 01.02.2021). DOI: 10.32702/2307-2105-2020.4.67

33. Халецька А.А. Підходи до системи державного управління зовнішньою торгівлею. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2015. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2015_2_7

34. Циганкова Т.М., Петрашко Л.П., Кальченко Т.В. Міжнародна торгівля: Навч. Посібник . Київ. КНЕУ. 2001. 488 с.

35. Ukraine: Council adopts renewal of temporary trade liberalisation and other trade concessions URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/05/25/ukraine-council-adopts-renewal-of-temporary-trade-liberalisation-and-other-trade-concessions/>

36. The European Parliament supported the continuation of customs duties abolition on Ukrainian products URL: <https://gmk.center/en/news/the-european-parliament-supported-the-continuation-of-customs-duties-abolition-on-ukrainian-products/>

37. MEPs renew suspension of EU import duties on Ukrainian exports URL: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20230424IPR82043/meps-renew-suspension-of-eu-import-duties-on-ukrainian-exports>

Ім'я користувача:
Міжнародної торгівлі і маркетингу Іщенко Анна

ID перевірки:
1015456244

Дата перевірки:
06.06.2023 12:50:50 EEST

Тип перевірки:
Doc vs Internet + Library

Дата звіту:
06.06.2023 12:59:38 EEST

ID користувача:
100005724

Назва документа: Татарчук К.Р. Система регулювання зовнішньоторговельних відносин країни

Кількість сторінок: 49 Кількість слів: 10703 Кількість символів: 84226 Розмір файлу: 287.65 KB ID файлу: 1015115743

12.2% Схожість

Найбільша схожість: 1.99% з Інтернет-джерелом (<https://library.if.ua/book/68/5033.html>)

0% Цитат

Вилучення цитат вимкнено

Вилучення списку бібліографічних посилань вимкнено

0% Вилучень

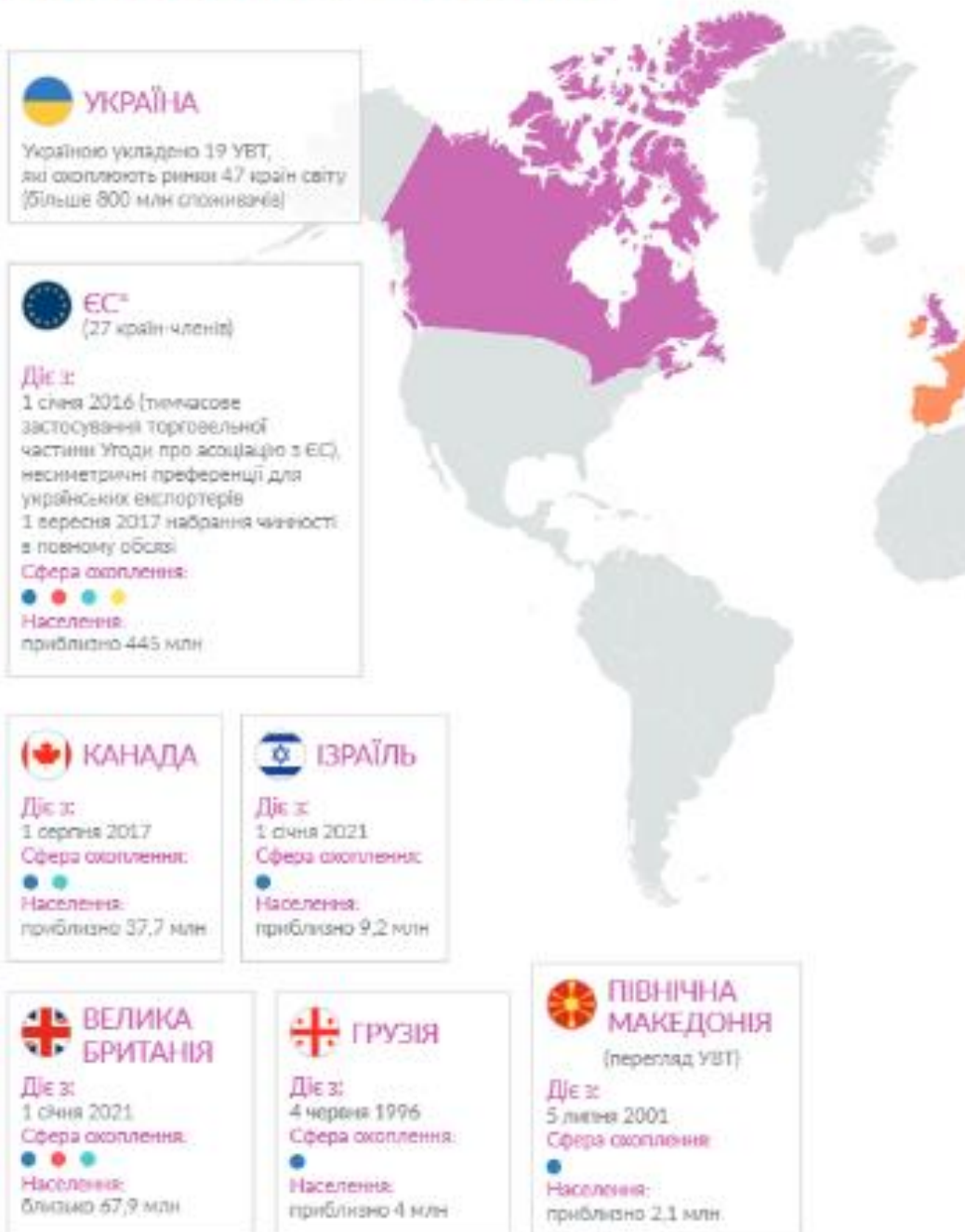
Немає вилучених джерел

Модифікації

Виявлено модифікації тексту. Детальна інформація доступна в онлайн-звіті.

Змінені символи 1

МЕРЕЖА УВТ УКРАЇНИ

Продовження додатку Б

